

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย โดยศึกษาในพื้นที่ 8 จังหวัด 9 ชุมชน นั้น แบ่งการนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ส่วนคือ

4.1 “บริบท” หรือ “สภาพแวดล้อม” ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การบริหาร และการเมือง มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมมากน้อยเพียงใด

4.2 วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง

4.3 ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง

4.4 แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง

ตอนที่ 1

“บริบท” หรือ “สภาพแวดล้อม” ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การบริหาร และการเมือง มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม

ตารางที่ 4.1 จำนวนค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตาม “บริบท” หรือ “สภาพแวดล้อม” ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การบริหาร และการเมือง มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมมากน้อยเพียงใด

“บริบท” หรือ “สภาพแวดล้อม” ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การบริหาร และการเมือง มีผลต่อการ พัฒนาทุนทางสังคมมากน้อยเพียงใด	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										รวม	แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)			
	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน		
	ตำบล	บ้านโป่ง	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล		
	ดอนศิลา		ท่าตุ้ม	เมืองปาน	บ้านถ้ำ	ขุนควร	ป่าแดง	ศรีสะเกษ	ขุนฝาง			
	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	
ก.บริบททางด้านเศรษฐกิจ												
1. ท่านคิดว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยม หรือเสรีนิยมที่ใช้ในปัจจุบันทำให้ ชุมชนของท่านคิดแต่ผลประโยชน์ที่ จะเกิดขึ้นกับตัวเองกับพวกพ้อง แสดงว่าชุมชนท้องถิ่นมีปัญหาด้าน การพัฒนาทุนทางสังคมมากน้อย เพียงใด	3.76	3.60	3.69	3.84	3.81	3.81	3.64	3.17	2.88	3.52		มาก
	(1.23)	(1.24)	(1.13)	(1.12)	(1.10)	(1.10)	(.92)	(1.31)	(1.25)	(1.22)		
2. การที่ท่านเห็นโฆษณาขายสินค้า จากสื่อทางวิทยุโทรทัศน์ ได้ยินได้ ฟังโฆษณาการขายสินค้าจากวิทยุ กระจายเสียง หรือจากสื่ออื่นๆ ทำ ให้ท่านเกิดความอยากได้อะไรก็มี สิ่งเหล่านั้นตามการโฆษณาดังกล่าว มากน้อยเพียงใด	3.67	3.43	3.62	3.77	3.68	3.68	3.37	3.11	2.86	3.42		ปานกลาง
	(1.12)	(1.27)	(1.14)	(1.14)	(1.13)	(1.13)	(1.05)	(1.27)	(1.22)	(1.22)		

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

“บริบท” หรือ “สภาพแวดล้อม”	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										รวม	แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)			
ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การบริหาร และการเมือง มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมมากน้อยเพียงใด	ชุมชน ตำบล ดอนศิลา	ชุมชน บ้านโป่ง	ชุมชน ตำบล ท่าคุ้ม	ชุมชน ตำบล เมืองปาน	ชุมชน ตำบล บ้านถ้ำ	ชุมชน ตำบล ขุนควร	ชุมชน ตำบล ป่าแดง	ชุมชน ตำบล ศรีษะเกษ	ชุมชนตำบล ขุนฝาง			
	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	
3. ท่านคิดว่า การที่มีการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นป่า/ป่าไม้/ที่ดิน/น้ำ เป็นเพราะระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้บรรดานายทุนเห็นแก่ตัวที่ไปมีผลทำให้ชุมชน สมาชิกในชุมชนไม่สามารถพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังกล่าวได้เหมือนเดิมที่ไปมีผลทำให้คนในชุมชนต้องแย่งชิงกันใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังกล่าว	3.81 (1.04)	3.60 (1.21)	3.79 (1.08)	3.94 (1.00)	3.89 (1.00)	3.89 (1.00)	3.75 (.92)	3.27 (1.24)	3.02 (1.21)	3.61 (1.15)	มาก	
4. หากการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นไม่จะเป็นการพัฒนาทางด้านเกษตร การประมง ทางด้านการปศุสัตว์ เป็นต้น หากคนในชุมชนร่วมกันพัฒนา ร่วมกันแสวงหาความรู้ในการผลิต การจัดทำหน้าที่ที่มีประสิทธิภาพ เพิ่มสูงขึ้นก็สามารถนำมาซึ่งผลผลิตที่มีมูลค่าที่สูงขึ้นย่อมเป็นการช่วย	3.52 (1.07)	3.40 (1.16)	3.50 (1.09)	3.65 (1.11)	3.60 (1.07)	3.60 (1.07)	3.45 (1.00)	3.01 (1.18)	2.71 (1.06)	3.33 (1.15)	ปานกลาง	

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

“บริบท” หรือ “สภาพแวดล้อม”	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม	
ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	
การบริหาร และการเมือง มีผลต่อการ	ตำบล	บ้านโป่ง	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	แปลผล
พัฒนาทุนทางสังคมมากน้อยเพียงใด	ดอนศิลา		ท่าดู้ม	เมืองปาน	บ้านถ้ำ	ขุนควร	ป่าแดง	ศรีษะเกษ	ขุนฝาง		
	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	
ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน											
ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อันนำไปสู่											
ความรัก ความสามัคคีของคนใน											
ชุมชนได้											
5. การที่สมาชิกในชุมชน อาทิ กลุ่ม	3.50	3.40	3.60	3.65	3.66	3.36	3.27	3.08	2.86	3.35	ปานกลาง
แม่บ้านรวมกลุ่มกันผลิต 1	(1.02)	(1.08)	(.93)	(1.11)	(.93)	(.95)	(.85)	(1.12)	(1.08)	(1.05)	
ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล โดยรวมกัน											
พัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์โดยมี											
ความจุหีบห่อให้สวยงามและมี											
การตลาดที่ดี ย่อมมีส่วนทำให้เกิด											
ความรักความปรารถนาดี ความ											
ไว้วางใจ และจริงใจระหว่างกันได้											
รวม	3.65	3.48	3.64	3.79	3.72	3.66	3.45	3.07	2.86	3.42	ปานกลาง
	(.53)	(.78)	(.64)	(.64)	(.67)	(.59)	(.57)	(.98)	(.98)	(.85)	

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

“บริบท” หรือ “สภาพแวดล้อม”	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										รวม	แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)			
ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การบริหาร และการเมือง มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมมากน้อยเพียงใด	ชุมชน ตำบล ดอนศิลา	ชุมชน บ้านโป่ง	ชุมชน ตำบล ท่าคู่ม	ชุมชน ตำบล เมืองปาน	ชุมชน ตำบล บ้านถ้ำ	ชุมชน ตำบล ขุนควร	ชุมชน ตำบล ป่าแดง	ชุมชน ตำบล ศรีษะเกษ	ชุมชน ตำบล ขุนฝาง			
	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	
ข. บริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรม												
1. หากชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นของพวกตนถือว่าชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ มีจิตสำนึก คุณค่าและความรับผิดชอบร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพวกตน	3.65 (1.23)	3.48 (1.32)	3.70 (1.11)	3.85 (1.10)	3.78 (1.06)	3.48 (1.11)	3.37 (1.00)	3.16 (1.25)	2.92 (1.22)	3.45 (1.21)		ปานกลาง
2. หากชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งเกิดปัญหาทางสังคมในชุมชน อาทิเช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการเสพยาบายนุช ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง และมีความขัดแย้งระหว่างกัน แล้วบรรดาสมาชิกในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นรวมทั้งบรรดาแกนนำหรือผู้นำชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นร่วมมือการแก้ไขปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นดังกล่าวแสดงว่าชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นนั้นมี “ทุนทางสังคม”	3.50 (1.07)	3.36 (1.16)	3.50 (1.06)	3.65 (1.07)	3.58 (1.05)	3.28 (1.03)	3.28 (.89)	3.09 (1.16)	2.80 (1.08)	3.30 (1.11)		ปานกลาง

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

“บริบท” หรือ “สภาพแวดล้อม” ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การบริหาร และการเมือง มีผลต่อการ พัฒนาทุนทางสังคมมากน้อยเพียงใด	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										รวม	แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)			
	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน		
	ตำบล	บ้านโป่ง	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล		
	ดอนศิลา		ท่าคู่ม	เมืองปาน	บ้านถ้ำ	ขุนควร	ป่าแดง	ศรีสะเกษ	ขุนฝาง			
	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	
ข. บริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรม												
3. การที่คนในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น ร่วมมือร่วมใจอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีต ประเพณีอันดีงามที่มีมาตั้งแต่สมัย บรรพบุรุษให้ดำรงคงอยู่ สะท้อนให้ เห็นว่าชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นมี “ทุน ทางสังคม”	3.69	3.57	3.70	3.85	3.80	3.51	3.38	3.17	2.90	3.46		ปานกลาง
	(1.17)	(1.25)	(1.16)	(1.15)	(1.13)	(1.18)	(1.06)	(1.31)	(1.24)	(1.24)		
4. การที่ชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นใด ท้องถิ่นหนึ่งไม่ได้นำบรรทัดฐานอัน ดีแก่ วิถีชีวิต จารีต ศีลธรรมอันดี งามที่บรรพบุรุษนำมาเป็นแบบแผน ในการประพฤติปฏิบัติในการ ดำรงชีวิตประจำวันสะท้อนหรือ แสดงให้เห็นว่าชุมชน/ชุมชน ท้องถิ่นนั้นขาด “การพัฒนาทุนทาง สังคม” ของชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น ของพวกเขา	3.38	3.24	3.41	3.56	3.51	3.22	3.15	2.92	2.73	3.21		ปานกลาง
	(.98)	(1.14)	(1.05)	(1.08)	(1.06)	(1.03)	(.90)	(1.10)	(1.05)	(1.10)		

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

“บริบท” หรือ “สภาพแวดล้อม” ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การบริหาร และการเมือง มีผลต่อการ พัฒนาทุนทางสังคมมากน้อยเพียงใด	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										รวม	แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)			
	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน		
	ตำบล	บ้านโป่ง	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล		
	ดอนศิลา		ท่าตุ้ม	เมืองปาน	บ้านถ้ำ	ขุนควร	ป่าแดง	ศรีสะเกษ	ขุนฝาง			
	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	
ข. บริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรม												
5. การที่คนในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นใด ชุมชนท้องถิ่นหนึ่ง สมาชิกในชุมชน ขาดจิตสำนึกในการทำประโยชน์ เพื่อส่วนรวมและยังขาดจิตสำนึก วิญญานของการเป็นจิตอาสาใน การช่วยเหลือเด็ก สตรี คนชรา ตลอดจนคนพิการที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ท่านคิดว่าชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นไม่มี หรือขาดการพัฒนาทุนทางสังคม มากน้อยเพียงใด	3.40	3.24	3.43	3.58	3.52	3.23	3.17	2.94	2.76	3.22		ปานกลาง
	(.98)	(1.11)	(1.00)	(1.03)	(1.01)	(.98)	(.85)	(1.08)	(1.06)	(1.07)		
รวม	3.52	3.37	3.54	3.70	3.64	3.34	3.27	3.01	2.82	3.30		ปานกลาง
	(.53)	(.71)	(.61)	(.60)	(.64)	(.63)	(.60)	(1.00)	(.93)	(.80)		

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

“บริบท” หรือ “สภาพแวดล้อม” ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การบริหาร และการเมือง มีผลต่อการ พัฒนาทุนทางสังคมมากน้อยเพียงใด	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										รวม	แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)			
	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน		
	ตำบล	บ้านโป่ง	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล		
	ดอนศิลา		ท่าตุ้ม	เมืองปาน	บ้านถ้ำ	ขุนควร	ป่าแดง	ศรีสะเกษ	ขุนฝาง			
	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	
ค. บริบททางการเมืองและการบริการ												
1. หากชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นใดท้องถิ่น หนึ่งหากมีกองทุน อาทิเช่น กองทุน พัฒนาหมู่บ้าน กองทุนพัฒนาสตรี เป็นต้น ซึ่งกองทุนเหล่านี้เป็นส่วน หนึ่งของนโยบายประชานิยมแต่ถ้า คณะกรรมการบริหารฯ กองทุน เหล่านี้ เล่นพรรคเล่นพวกจัดสรร เงินกองทุนให้อยู่ในกลุ่มเครือญาติ หรือพวกพ้องของพวกเขาตนแสดงว่า ชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ขาดการ พัฒนาทุนทางสังคม ท่านเห็นด้วย มากน้อยเพียงใด	3.34	3.26	3.40	3.55	3.49	3.20	3.15	2.92	2.72	3.19		ปานกลาง
	(.94)	(1.04)	(.97)	(1.01)	(.99)	(.95)	(.80)	(1.03)	(.98)	(1.02)		
2. หากชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นใดท้องถิ่น หนึ่งขาดทักษะในการบริหารจัดการ การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม และสิ่งต่างๆ จากภายนอกกับ วัฒนธรรมดั้งเดิมและสิ่งต่างๆ จาก ภายในแสดงหรือสะท้อนให้เห็นว่า ชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นนั้นขาดการ “การพัฒนาทุนทางสังคม	3.50	3.39	3.54	3.69	3.61	3.32	3.27	3.04	2.86	3.32		ปานกลาง
	(1.08)	(1.17)	(1.07)	(1.09)	(1.07)	(1.07)	(.94)	(1.17)	(1.16)	(1.14)		

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

“บริบท” หรือ “สภาพแวดล้อม” ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การบริหาร และการเมือง มีผลต่อการ พัฒนาทุนทางสังคมมากน้อยเพียงใด	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม		
	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน		
	ตำบล	บ้านโป่ง	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล		
	ดอนศิลา		ท่าคู่ม	เมืองปาน	บ้านถ้ำ	ขุนควร	ป่าแดง	ศรีสะเกษ	ขุนฝาง			
	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	
ค. บริบททางการเมืองและการบริการ												
3. การที่สมาชิกของชุมชน/ชุมชน ท้องถิ่นใด ชุมชนท้องถิ่นหนึ่งมี ค่านิยมที่พึงเพือ ยึดมั่นในวัตถุประสงค์และ การบริโภคนิยม ไม่ยึดถือแบบแผน ในการดำรงชีวิตที่ตึงตังที่เรียบง่าย ทั้งนี้เพราะผู้นำหรือผู้อาวุโสหรือ แกนนำชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นขาด ทักษะทางการบริหารจัดการ โดยเฉพาะในด้านปลูกฝังถ่ายทอด แบบแผนในการดำรงชีวิตที่ตึงตังที่ เรียบง่าย ที่แสดงว่าชุมชนท้องถิ่น นั้นขาด “การพัฒนาทุนทางสังคม”	3.61	3.48	3.66	3.81	3.72	3.43	3.37	3.12	2.89	3.42	ปานกลาง	
	(1.081)	(1.202)	(1.075)	(1.070)	(1.055)	(1.085)	(.981)	(1.249)	(1.214)	(1.174)		
4. ท่านคิดว่าผู้นำชุมชน/ชุมชน ท้องถิ่นของท่าน ซึ่งอาจเป็นปราชญ์ ชาวบ้าน ผู้อาวุโส หรือเป็นพ่อ หลวงมีความน่าเชื่อถือและมีความ ไว้นื้อเชื่อใจในการบริหารจัดการ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในชุมชน ท้องถิ่นของท่านมากน้อยเพียงใด	3.96	3.79	3.92	4.07	3.98	3.69	3.54	3.29	3.01	3.64	มาก	
	(.95)	(1.21)	(.96)	(.91)	(.93)	(1.04)	(.98)	(1.28)	(1.26)	(1.14)		

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

“บริบท” หรือ “สภาพแวดล้อม”	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										รวม	แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)			
ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การบริหาร และการเมือง มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมมากน้อยเพียงใด	ชุมชน ตำบล ดอนศิลา	ชุมชน บ้านโป่ง	ชุมชน ตำบล ท่าตุ้ม	ชุมชน ตำบล เมืองปาน	ชุมชน ตำบล บ้านถ้ำ	ชุมชน ตำบล ขุนควร	ชุมชน ตำบล ป่าแดง	ชุมชน ตำบล ศรีชะเกษ	ชุมชน ตำบล ขุนฝาง			
	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	
ค. บริบททางการเมืองและการบริการ												
5. ท่านคิดว่าสถาบันศาสนาหรือสถาบันการศึกษาในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นของท่านมีบทบาทที่สนับสนุนให้พวกท่านเกิดการรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำในการจัดทำโครงการกิจกรรมเพื่อผลประโยชน์ของคนในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นของท่านมากน้อยเพียงใด	3.80 (1.05)	3.65 (1.21)	3.80 (1.05)	3.95 (1.03)	3.86 (1.01)	3.57 (1.08)	3.46 (.99)	3.21 (1.27)	2.99 (1.26)	3.54 (1.18)		มาก
รวม	3.60 (.318)	3.46 (.645)	3.61 (.48)	3.76 (.48)	3.69 (.54)	3.47 (.42)	3.37 (.44)	3.05 (.92)	2.86 (.94)	3.38 (.75)		ปานกลาง
ภาพรวม“บริบท” หรือ “สภาพแวดล้อม” ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การบริหาร และการเมือง มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมมากน้อยเพียงใด	3.60 (.31)	3.46 (.64)	3.61 (.48)	3.76 (.48)	3.69 (.54)	3.47 (.42)	3.37 (.44)	3.05 (.92)	2.86 (.94)	3.38 (.75)		ปานกลาง

จากตารางที่ 4.1 พบว่าระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ “บริบท” หรือ “สภาพแวดล้อม” ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การบริหาร และการเมือง ที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.37$)

1. บริบททางด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม ระดับความคิดเห็นในภาพรวมเห็นด้วยระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.42$)

เมื่อพิจารณาบริบททางด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม ปรากฏว่าค่าเฉลี่ยที่เห็นด้วยจากสูงที่สุด รองลงมา และน้อยที่สุด ได้แก่ การบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ป่า ต้นไม้ ที่ดิน และน้ำ จากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้นายทุนเห็นแก่ตัวส่งผลให้สมาชิกในชุมชนไม่สามารถพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เหมือนเดิม ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 3.61$) รองลงมา คือ เศรษฐกิจแบบทุนนิยมหรือเสรีนิยมที่ใช้ในปัจจุบันทำให้ชุมชนคิดแต่ผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตัวเองกับพวกพ้อง แสดงว่าชุมชนท้องถิ่นมีปัญหาด้านการพัฒนาทุนทางสังคม เห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 3.52$) และที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือการที่สมาชิกในชุมชน อาทิ กลุ่มแม่บ้านรวมกลุ่มกันผลิต 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล โดยรวมกันพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์โดยมีความจุหีบห่อให้สวยงามและมีการตลาดที่ดี ย่อมมีส่วนทำให้เกิดความรักความปรารถนาดี ความไว้วางใจ และจริงใจระหว่างกันได้ เห็นด้วยระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.42$)

เมื่อพิจารณาตามพื้นที่โดยเรียงลำดับจากพื้นที่ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา และน้อยที่สุด ตามลำดับ ปรากฏดังนี้

1.1 ชุมชนตำบลเมืองปาน : อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเกี่ยวกับบริบททางด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.79$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงที่สุด คือ การบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ป่า ต้นไม้ ที่ดิน และน้ำ จากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้นายทุนเห็นแก่ตัวส่งผลให้สมาชิกในชุมชนไม่สามารถพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เหมือนเดิม ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 3.94$)

1.2 ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ : อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา มีค่าเฉลี่ยรองลงมาเกี่ยวกับบริบททางด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.72$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงที่สุด คือ การบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ป่า ต้นไม้ ที่ดิน และน้ำ จากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้นายทุนเห็นแก่ตัว

ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนไม่สามารถฟังฟังและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เหมือนเดิม ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 3.89$)

1.3 ชุมชนตำบลขุนผา : อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยที่สุดเกี่ยวกับบริบททางด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.86$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ การบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ป่า ต้นไม้ ที่ดิน และน้ำ จากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้นายทุนเห็นแก่ตัว ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนไม่สามารถฟังฟังและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เหมือนเดิม ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เห็นด้วยระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.02$)

บริบททางด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมนั้น จากข้อมูลทางสถิติพบว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้นายทุนเห็นแก่ตัว ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนไม่สามารถฟังฟังและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เหมือนเดิม ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาหลักที่สำคัญมากที่สุด ที่สัมพันธ์กับการเรื่องที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน และการออกโฉนดที่ดิน กล่าวคือ ในพื้นที่ตำบลศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เป็นที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ จัดสรรที่อยู่ทำกินกันเองมาอย่างยาวนาน ต่อมาเทศบาลแจ้งจับชาวบ้านในข้อหาบุกรุกที่สาธารณะ ในขณะที่นายทุนในพื้นที่โดยรอบ “หนองหลวง” ร้อยกว่าแปลงสามารถออกโฉนดได้ แต่ชาวบ้านออกโฉนดไม่ได้ โดยพื้นที่ที่ออกโฉนดให้นายทุนนั้น นายทุนใช้ประโยชน์จากพื้นที่เหล่านั้น ในขณะที่ชาวบ้านที่ไม่มีที่อยู่อาศัยถูกแจ้งจับโดยเทศบาลในพื้นที่*

“เรื่องที่อยู่อาศัยกับที่ทำกินนะครับเป็นปัญหาหลักของชาวบ้านหมู่ 1 พอดีก็โดนทางเทศบาลทางภาครัฐมาร้องเรียนมีหมายเรียกจับชาวบ้านไปจนถึงห้องขังจนต้องทำเรื่องประกันตัวกันออกมา ถามว่าผมเหนื่อยไหมผมเหนื่อยมากครับตอนนี้ เพราะว่าคนที่แจ้งจับชาวบ้านเป็นเทศบาลโดยแจ้งจับในข้อหาบุกรุกที่สาธารณะ ซึ่งเป็นที่ซึ่งชาวบ้านอยู่มาตั้งแต่เริ่มเป็นหมู่บ้านมาแล้วครับ ซึ่งผมถามเทศบาลว่าจะรู้ได้ยังไงที่ตรงนี้เป็นที่สาธารณะผมอยู่ที่นี้มา 30 ปี 40 ปีผมยังไม่รู้เลยครับว่าที่สาธารณะอยู่ตรงไหนบ้าง ท่านไม่เคยมาส่องกล้อง มาส่องเขต อย่างน้อยๆ ชาวบ้านเขาต้องได้ร่วมด้วยใช้ไหมครับ ที่ผมถามอย่างนี้เพราะอะไร เพราะมันมีการออกโฉนดที่ไม่ถูกต้องรอบหนองหลวง

* ข้อมูลนี้เป็นข้อมูลจากชาวบ้านในพื้นที่แต่เพียงฝ่ายเดียว ยังขาดการฟังข้อมูลจากเทศบาล นายทุน และหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เพราะอยู่นอกเหนือจากวัตถุประสงค์การวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งถ้ารับฟังข้อมูลจากทุกฝ่ายจะนำไปสู่การได้ข้อมูลที่รอบด้านมากยิ่งขึ้น

ประมาณร้อยละแปด ซึ่งมันตกอยู่กับมีนายทุน นายทุนใช้ประโยชน์ออกโฉนดได้แล้วเอามาแปรสินทรัพย์กลายเป็นทุนได้สบายๆ มีการซื้อขายโอนสิทธิ์ต่อกัน”⁶¹

ทั้งนี้การเข้ามาครอบครองพื้นที่ของนายทุนเป็นไปในลักษณะของการเข้ามาให้ข้อมูลที่บิดเบือนจากความเป็นจริงแก่ชาวบ้าน เป็นเหตุให้ชาวบ้านหลงเชื่อและขายที่ดินให้กับนายทุน

“ที่ดินแปลงนี้เมื่อก่อนๆเป็นที่ของชาวบ้านหมดซึ่งไม่มีใบไม่มีเอกสารสิทธิ์ใดๆ ทั้งสิ้น **ที่นี่มีกลุ่มทุนมาหลอกซื้อชาวบ้าน และบอกว่าถ้าไม่ขายให้เขาทางภาครัฐจะยึดคืน** ช่วงนั้นก็ไร้ละพันกว่าบาทเอง **ชาวบ้านก็ขายหมด** นายทุนก็เข้ามาครอบครองมาปลูกพืชผลทางเศรษฐกิจเกือบ 10 ปีครับ มันเกิดว่ามีคนคนหนึ่งในหมู่บ้านที่แกลงรอบรู้ทางด้านนี้แก็เลยติดตามแล้วทราบทีหลังมาว่าเป็นที่สาธารณะก็เลยมาทวงคืน ทวงคืนเสี่ยงเป็นเสี่ยงตายโดนขู่จะฆ่าก็ไม่ยอม ทวงคืนให้กับภาครัฐนะครับไม่ใช่หมู่บ้านผม เพราะมันเป็นที่สาธารณะใช้ไหมครับ โดยขณะนั้นทางเทศบาล อำเภอ จังหวัดไม่เคยมีใครมาทวงถามนายทุนเลย มีชาวบ้านไปทวงคืนมาแต่นั้นชาวบ้านก็ดูแลรักษาไว้ให้กับภาครัฐตลอด จนหลายปีผ่านไปชาวบ้านก็เติบโตมาได้เรื่อยๆ เพราะไม่มีที่อยู่อาศัยกันโดยภาวะเศรษฐกิจไม่ค่อยดี ก็เลยมีการขอที่อยู่อาศัย โดยคนที่ไม่มีที่อยู่อาศัยจริงๆ ก็มาขอ มีการประชุมประชาคมมีการยกไม้ยกมือให้กัน โดยทำมติร่วมกันไว้ก็แบ่งกันไปคนละงาน 2 งานแล้ว ที่นี้เทศบาลก็มาแจ้งจับ ผมก็เลยถามว่าคุณรู้ได้ยังไงที่สาธารณะอยู่ตรงไหนในเมื่อคุณยังไม่ได้มาสอบเขตให้ผม เขาให้ที่ดินอำเภอมาสอบเขตให้ผมประมาณ 1 เดือนครับแล้วบอกว่าไม่มีงบประมาณ ที่นี้ผมก็เลยขอความเป็นธรรมเพราะชาวบ้านไม่มีที่อยู่อาศัย”⁶²

ทั้งนี้พื้นที่ หมู่ 1 ตำบลดอนศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เกิดปัญหานั้นเกี่ยวข้องกับ “ชาวบ้าน นายทุน และเจ้าหน้าที่รัฐ” โดยชาวบ้านตั้งคำถามถึงการออกโฉนดให้กับกลุ่มนายทุนมาใช้ประโยชน์อีกทั้งการเรียกเก็บค่าออกโฉนดจากชาวบ้านถ้าชาวบ้านต้องการโฉนด

“ผมก็ขอความเป็นธรรมด้วยว่าที่นายทุนบุกกรกว่า 300 กว่าแปลง ออกโฉนดให้เขาโดยไม่ถูกต้องทำนออกโฉนดให้เขาได้ยังไง รอบบริเวณหนองหลวงนายทุนทั้งนั้นครับ นายทุนเขามีตั้งคั้งชาวบ้านตาต๋าเขาไม่มีตั้งค้ เขาก็ไม่ได้โฉนด แล้วตอนหลังมาบอกว่าเป็นที่สาธารณะจะเวนคืน มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ที่ดินจะออกโฉนดให้แต่เขาเรียกเก็บรายแปลง แปลงละ 10,000 บาท แต่ชาวบ้านเขาไม่มีตั้งค้ให้ก็เลยไม่ได้ออกโฉนดครับตอนนั้น แต่ปัจจุบันนี้มาร้องเรียนว่าบุกกรกที่สาธารณะผมก็น้อยใจอยู่”⁶³

⁶¹ ทวีโชค หมายมั่น. ผู้ใหญ่บ้าน ต.ดอนศิลา อ.เวียงชัย จ.เชียงราย. สัมภาษณ์ (3 สิงหาคม 2562)

⁶² ทวีโชค หมายมั่น. ผู้ใหญ่บ้าน ต.ดอนศิลา อ.เวียงชัย จ.เชียงราย. สัมภาษณ์ (3 สิงหาคม 2562)

⁶³ ทวีโชค หมายมั่น. ผู้ใหญ่บ้าน ต.ดอนศิลา อ.เวียงชัย จ.เชียงราย. สัมภาษณ์ (3 สิงหาคม 2562)

การแจ้งจับชาวบ้านจากการบุกรุกที่สาธารณะ ในพื้นที่ที่ชาวบ้านอยู่อาศัยกันมายาวนาน ได้สร้างผลกระทบต่อชาวบ้านจำนวนมาก เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนกู้ยืมเงินมาปลูกบ้านเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย แต่กลับถูกให้ออกจากพื้นที่

“หมู่บ้านผมใครไม่มีที่อยู่อาศัยลูกเล็กเด็กแดงก็ไปอยู่กันตรงนั้น กู้เงิน ธกส. มาสร้างบ้าน เป็นหนี้เป็นสินทางรัฐจะมาทูปบ้านเขาออกแบบนี้ผมก็น้อยใจเหมือนกันนะครับ เขาก็คนไทยคนหนึ่งเหมือนกัน คนไทยคนหนึ่งไม่มีที่อยู่จะให้เขาอยู่ตรงไหนครับ ก็เขาเป็นคนไทยเขาก็ต้องหาแผ่นดินไทยอยู่นี่ละครับ สักงานสักตารางวาหนึ่งก็ยังมีดีครับ ชาวบ้านแทบจะร้องไห้ครับ”⁶⁴

ทั้งนี้ พื้นที่นั้นนับตั้งแต่ตั้งรกราก ชาวบ้านทั้งหมดได้มาทำประชาคมร่วมกันในการอนุญาตให้คนที่ไม่มีที่อยู่เข้าไปอยู่ และสร้างข้อตกลงร่วมกัน

“ชาวบ้านก็ทำประชาคมครับ โดยมีการอนุญาตให้เข้าไปอยู่ โดยทำมติร่วมกันกับคนที่อยู่อาศัยนะโดยมี 5 ข้อ 6 ข้อ คือ ถ้าทางภาครัฐมีโครงการที่จะขอคืนพื้นที่ จะใช้พื้นที่ตรงนี้ เราต้องยอมถอยโดยคืนพื้นที่ให้เขาโดยไม่มีข้อเรียกร้องอะไรทั้งสิ้น แต่ถ้าทางรัฐบาลออกเอกสารสิทธิ์ได้ท่านต้องซื้อเข้าหมู่บ้าน ในอัตราครึ่งราคา ณ.ปัจจุบัน เพื่อเอาเงินไปพัฒนาหมู่บ้าน”⁶⁵

บริบททางเศรษฐกิจที่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้นายทุนมากขึ้นซื้อที่ไม่มีโฉนด และสามารถออกโฉนดได้ แต่ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในพื้นที่ที่ไม่มีโฉนดมายาวนานไม่สามารถอยู่อาศัยได้ มีผลต่อการพัฒนา “ทุนทางสังคม” ที่ชาวบ้าน “ร่วมคิด ร่วมแรง ร่วมใจ” แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งในสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว และสิ่งที่เป็นนามธรรมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นถ้าทางการสามารถกำหนดเขตพื้นที่สาธารณะในหมู่บ้านที่ชัดเจน

กล่าวคือ โครงการที่เป็นรูปธรรมจากปัญหาดังกล่าว คือ ชาวบ้านได้จัดตั้งกลุ่มธนาคารกองทุนที่ดิน ธนาคารฟื้นฟู เพื่อให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่ออมเงินตามแต่ที่แต่ละคนจะพึงออมได้ เพื่อนำเงินออมนั้นไปซื้อที่ดินให้กับชาวบ้านในพื้นที่ที่ไม่มีที่อยู่อาศัย

“ที่หมู่บ้านผมมีโครงการหนึ่งนะครับที่ทำกันมาตั้งแต่ปี 2550 จะมีการออมของกลุ่ม ชื่อกลุ่มธนาคารกองทุนที่ดิน ธนาคารฟื้นฟู มีการออมกันมาตั้งแต่ปี 2550 คนละ 5 บาท 10 บาท 20 บาท 100 บาทแล้วแต่มีมากมีน้อยเพื่ออะไร เพื่ออยากได้เงิน ตอนนั้นมันเติบโตแล้วเอาไปซื้อที่ดินให้กับพี่น้องที่ไม่มีที่อยู่อาศัย แต่ด้วยแรงของชาวบ้านครับที่ออมกันมาเกือบ 20 ปีแล้วมีเงินอยู่ประมาณ 2-3 แสนบาท ซึ่งชาวบ้านเขามาร่วมเองบางบ้านมีลูก 5 คนก็ออม 5 คนละครับ มีคณะกรรมการซึ่งเป็นชาวบ้านที่เลือกกันมาเองทำหน้าที่ มีหนังสือมีรายละเอียดเก็บไว้หมดครับ มีประชุมครับ”⁶⁶

⁶⁴ ทวีโชค หมายมั่น. ผู้ใหญ่บ้าน ต.ดอนศิลา อ.เวียงชัย จ.เชียงราย. สัมภาษณ์ (3 สิงหาคม 2562)

⁶⁵ ทวีโชค หมายมั่น. ผู้ใหญ่บ้าน ต.ดอนศิลา อ.เวียงชัย จ.เชียงราย. สัมภาษณ์ (3 สิงหาคม 2562)

⁶⁶ ทวีโชค หมายมั่น. ผู้ใหญ่บ้าน ต.ดอนศิลา อ.เวียงชัย จ.เชียงราย. สัมภาษณ์. (3 สิงหาคม 2562)

โครงการที่เป็นนามธรรมที่คิดว่าจะทำในกรณีภาครัฐเข้ามากำหนดพื้นที่สาธารณะที่ชัดเจนในพื้นที่คือ การเก็บค่าบำรุงจากการใช้พื้นที่สาธารณะจากชาวบ้านที่อยู่อาศัย โดยนำเงินค่าบำรุงนั้นใช้ประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการขึ้นทะเบียนชาวบ้านว่าใครเข้ามาใช้ประโยชน์บ้าง ซึ่งการที่รู้ว่าใครอยู่อาศัยจะเป็นแนวทางในการรักษาพื้นที่ของแผ่นดินให้คงอยู่ต่อไป

“ที่ผมทำเรื่องไปอำเภอเพื่อให้มาตรวจสอบก็เพื่อที่จะอยากรู้ว่าที่สาธารณะอยู่ตรงไหนบ้าง หัวไร่ปลายนาอยู่ตรงไหน ฉันแค่อยากรู่ว่าที่สาธารณะในพื้นที่ที่ผมดูแลอยู่มีตรงไหนบ้าง แล้วที่นี้ผมจะให้มีการเสียด่างพื้นที่ เพราะคุณใช้ที่สาธารณะอยู่ 5 บาท 10 บาทพอเอามาพัฒนาหมู่บ้าน จากนั้นมาผมจะรู้ได้ตลอดว่าใครใช้ที่สาธารณะบ้างเพราะต้องมาลงทะเบียนทุกปี ถ้าอย่างนี้ผมรักษาที่สาธารณะไว้ได้ชั่วลูกชั่วหลานชั่วนิรันดร์”⁶⁷

ซึ่งในกรณีดังกล่าวเป็นตัวอย่างของการการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็น “ที่ดิน” ระหว่างนายทุนที่เติบโตจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตัวเอง ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนไม่สามารถพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากที่ดินได้ดังเช่นอดีตที่เคยใช้ประโยชน์และก่อตั้งรกรากกันมา

2. บริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม ระดับความคิดเห็นในภาพรวมเห็นด้วยระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.30$)

เมื่อพิจารณาบริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมปรากฏว่าค่าเฉลี่ยที่เห็นด้วยจากสูงที่สุด รองลงมา และน้อยที่สุด ได้แก่ คนในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นร่วมมือร่วมใจอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีอันดีงามที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษให้ดำรงอยู่ สะท้อนให้เห็นว่าชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นมี “ทุนทางสังคม” เห็นด้วยระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.46$) รองลงมา คือชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตของในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นของพวกเขาตน ถือว่าชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นนั้น มีจิตสำนึกและรับผิดชอบร่วมกันในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพวกเขาตนเห็นด้วยระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.45$) และที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การที่ชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งไม่นำบรรทัดฐานอันดีแก่ วิถีชีวิต จารีต ศีลธรรมอันดีงามที่บรรพบุรุษนำมาเป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวันสะท้อนหรือแสดงให้เห็นว่าชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นนั้นขาด “การพัฒนาทุนทางสังคม” ของชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นของพวกเขาตน เห็นด้วยระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.30$)

⁶⁷ ทวีโชค หมายถึง. ผู้ใหญ่บ้าน ต.ดอนศิลา อ.เวียงชัย จ.เชียงราย. สัมภาษณ์. (3 สิงหาคม 2562)

เมื่อพิจารณาตามพื้นที่ปรากฏว่าทุกพื้นที่โดยเรียงลำดับจากพื้นที่ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา และน้อยที่สุด ตามลำดับ ดังนี้

2.1 ชุมชนตำบลเมืองปาน : จังหวัดลำปาง อำเภอเมืองปาน เห็นด้วยระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดเกี่ยวกับบริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม ($\bar{x} = 3.70$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ ชุมชนตำบลเมืองปานร่วมมือร่วมใจ อนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีอันดีงามที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษให้ดำรงคงอยู่ สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนมี “ทุนทางสังคม” และชุมชนตำบลเมืองปานช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตของในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นของพวกเขาตน ถือว่าชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นนั้น มีจิตสำนึกและรับผิดชอบร่วมกันในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพวกเขาตน ($\bar{x} = 3.85$) ตามลำดับ

2.2 ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ : อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา เห็นด้วยระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรองลงมาเกี่ยวกับบริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม ($\bar{x} = 3.64$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ ชุมชนบ้านถ้ำร่วมมือร่วมใจอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีอันดีงามที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษให้ดำรงคงอยู่ สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนมี “ทุนทางสังคม” ($\bar{x} = 3.80$)

2.3 ชุมชนตำบลขุนฝาง : อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เห็นด้วยปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำที่สุดเกี่ยวกับบริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม ($\bar{x} = 2.82$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ ชุมชนตำบลขุนฝางร่วมมือร่วมใจอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีอันดีงามที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษให้ดำรงคงอยู่ สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนมี “ทุนทางสังคม” ($\bar{x} = 2.90$)

บริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมนั้น จากข้อมูลทางสถิติพบว่า “**ความร่วมมือ ร่วมใจ**” ของชาวบ้านในชุมชนมีผลอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทุนทางสังคม โดยความร่วมมือร่วมใจในแง่ออกเป็นความร่วมมือร่วมใจใน 2 ลักษณะ คือ การร่วมมือร่วมใจอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีอันดีงาม กับ การช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตของในชุมชน

1) การร่วมมือร่วมใจอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีอันดีงาม

ในหลายพื้นที่ใช้จารีตประเพณีที่ดีงามเป็นศูนย์รวมให้คนในพื้นที่มาร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมบางอย่าง ซึ่งผลจากการร่วมมือร่วมใจผ่านการทำกิจกรรมตามจารีตประเพณีที่ดีงามนั้น

นำมาซึ่งประโยชน์ในการรักษาจารีตประเพณีที่ดีงามนั้นให้คงอยู่ และสร้างความสามัคคีสามัคคีขึ้นในชุมชน

“ประเพณีในหมู่บ้านเช่น ประเพณีลอยกระทง รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ ชาวบ้านร่วมมือร่วมใจกันจัดกันเองในหมู่บ้าน มันทำให้ชาวบ้านมาเจอกันมากขึ้น สร้างความสามัคคีในหมู่บ้าน”⁶⁸

นอกจากนี้กิจกรรมตามจารีตประเพณีในอดีต ในบางพื้นที่ยังมีการสร้าง “พิพิธภัณฑ์ยันท” ขึ้นมาเพื่ออนุรักษ์จารีตประเพณีพื้นถิ่นที่ดั่งงามไว้ในคนรุ่นหลัง และนำมาซึ่งความสามัคคี ความร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านในพื้นที่ โดยพระสงฆ์ในชุมชนมีบทบาทนำ

“บทบาทของพระมีเยอะเลยครับ พระครูปลัดสุวัจนะ เดิมที่ท่านเป็นเลขาของเจ้าคณะจังหวัดเราก็คือนำความรู้เกี่ยวกับที่ได้จากประสบการณ์ต่างจังหวัดมาพัฒนาในหมู่บ้าน ตอนนี้ได้ทำเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ยันทในหมู่บ้านของเรา ยันทเป็นวิถีทางภาคเหนือครับ เป็นภาพพื้นสีขาว เขียนอักษรเป็นภาษาขอมหรือภาษาไทยล้านนาครับผม ลงยันทเขียนเป็นภาษาพื้นบ้านครับ

เหตุที่เลือกทำพิพิธภัณฑ์ยันทเพราะท่านพระครูท่านมองว่าที่อื่นๆ เขาก็จะทำพิพิธภัณฑ์อื่นๆ ซึ่งมีเยอะแยะเต็มไปหมด แต่พิพิธภัณฑ์ยันทในพื้นที่ภาคเหนือยังไม่มีใครทำ ท่านก็เห็นว่าอาจจะสูญหายเลยอยากอนุรักษ์เอาไว้ตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ยันทขึ้นมาครับ ตอนนั้นก็ตั้งสำเร็จแล้วครับ

ชาวบ้านก็เข้ามามีส่วนร่วมครับก็จะมีผู้สูงอายุและน้องเยาวชนเข้าไปทำกิจกรรมในวัดกันเป็นประจำ เช่นเข้าไปซ่อมผ้ายันททำความสะอาดยันทครับ ซึ่งทำให้คนร่วมแรงร่วมใจกันในพื้นที่ ก่อเกิดความสามัคคีครับ”⁶⁹

2) การร่วมมือร่วมใจในการฟื้นฟูดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การร่วมมือร่วมใจในการฟื้นฟูดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ปรากฏในลักษณะของการดูแลป่าชุมชนในพื้นที่ที่อยู่ติดกับหมู่บ้านของตนเอง ในการดูแลไฟป่า ปัญหาหมอกควัน การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ชาวบ้านจึงร่วมมือร่วมใจกันในการดูแลรักษา ภายใต้จิตสำนึกร่วมกันว่าถ้าป่าสมบูรณ์เราก็สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าได้ เช่นการเก็บเห็ด เก็บหน่อไม้ ดังนั้นจึงต้องร่วมด้วยช่วยกันในการรักษาป่าในพื้นที่เอาไว้

แนวทางในการดูแลรักษาป่าชุมชนของชาวบ้าน มีหลายแนวทางดังนี้

- 2.1) การออกลาดตระเวนเฝ้าระวัง 24 ชั่วโมง
- 2.2) การทำแนวกันไฟ

⁶⁸ ไพรัตน์ ก้อนสุวรรณ. กำนัน ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. สัมภาษณ์. (22 เมษายน 2562)

⁶⁹ วิโรจน์ นาปรัง. ผู้ใหญ่ ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. (19 กุมภาพันธ์ 2561)

2.3) การประชาสัมพันธ์

ในพื้นที่ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา นั้นเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับป่าชุมชน และชาวบ้านช่วยกันรักษา ดูแลป่า

“ในพื้นที่เราอยู่กับป่าอยู่แล้วเนอะ ทั้งตำบล 12 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับป่า อยู่กับป่าแล้วก็อยู่ในเขตป่าไม้ แต่ว่าพูดถึงในชุมชนทั้ง 12 หมู่บ้านนี้ จะมีป่าชุมชนเป็นของหมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านอยู่แล้วครับ **เรื่องการดูแลทรัพยากรธรรมชาตินี้เราจะตระหนักเลยครับเรื่องนี้ เพราะว่าเราอยู่กับป่าอะเนอะ** ก็คือ ช่วงหน้าแล้งก็ดูแลเกี่ยวกับเรื่องไฟป่า เรื่องหมอกควัน เราก็ตั้งชุดลาดตระเวนเฝ้าระวังอยู่ตลอด 24 ชั่วโมง เป็นระยะเวลาอยู่ 2 เดือน เกือบ 3 เดือน โดยไม่มีค่าตอบแทน เป็นอาสาสมัคร

ไฟป่านี้ในการร่วมมือร่วมใจกัน เราก็ **1 แต่ละหมู่บ้านเราจะจัดชุดลาดตระเวน** ครับเพื่อป้องกันปัญหาไฟป่าและหมอกควัน **2 เราก็จะทำแนวกันไฟ** ก็คือ ส่วนใหญ่**แนวกันไฟ**นี้ก็จะทำในป่าชุมชนที่อยู่ในเขตป่าชุมชนแต่ละหมู่บ้าน **3 ก็คือการประชาสัมพันธ์**เกี่ยวกับการบุกรุกพื้นที่ป่าและการจุดไฟเผาป่าในช่วงหน้าแล้งนี้แหละ ที่ชาวบ้านมาร่วมมือกัน เพราะ คือเราอยู่กับป่าเราต้องรักถิ่นกำเนิดเนอะ ถ้ามันเกิดหมอกควัน ไฟป่าขึ้นเนี่ยจะทำให้ชาวบ้านเจ็บไข้ได้ป่วย เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพประมาณนี้แหละครับ ชาวบ้านก็ช่วยกันแหละครับ ถือว่าเป็นอาสาสมัครในการป้องกันตรงนี้ด้วยครับ คนในพื้นที่ที่มีความสมัครใจ มีความร่วมมือร่วมใจ เวลาที่ชาวบ้านมาร่วม อย่างเรื่องไฟป่าเนี่ย มันเกิดช่วงกลางฤดูฝนไปถึงสิ้นเมษา จะเป็นช่วงไฟป่า โดยในช่วงนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะว่างงานเพราะเป็นช่วงที่ว่างจากการเกษตรเพราะเป็นช่วงหน้าแล้ง ภาคเหนือเป็นหน้าแล้ง ก็เลยมีเวลามาร่วมกันดูแลและป้องกัน”⁷⁰

2.4) การตั้งจุดตรวจ

2.5) การเข้าเวรยาม

ในพื้นที่ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา นั้นเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับป่าชุมชนอีกเช่นกัน ชาวบ้านก็ช่วยกันรักษา ดูแลป่า

“มีป่าชุมชนที่มีพื้นที่ทั้งหมด 6 พันกว่าไร่ ที่เราดูแลโดยชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นหลัก **โดยไม่ใช้งบประมาณของทางราชการมาสนับสนุนเลย** แต่เดิมสมัยเมื่อ 20 กว่าปีที่แล้ว ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านเขาก็ดูแลกันมาแต่ยังไม่เป็นกิจจะลักษณะเท่าไร เป็นช่วงหลังมามีคนนอกพื้นที่เข้ามาลักลอบตัดไม้ ชาวบ้านเขาก็แจ้ง ผู้ใหญ่บ้านก็เลย**ประชุมกัน ตั้งจุดตรวจ กับจุดสกัด** หลังจากนั้นก็พัฒนาขอจัดตั้งเขตป่าชุมชน ขออนุญาตจากกรมป่าไม้ ในปี 2554 ชื่อป่าชุมชนน้ำบ่อทราย ตรงนี้เราก็มีการสร้างที่พักถาวร มีไฟฟ้า แล้วก็**สับเปลี่ยนกันไปเข้าเวร** วันละ 2 หมู่ มีผู้ใหญ่บ้าน มีผู้ช่วย

⁷⁰ พงษ์สวัสดิ์ สมคิด. กำนัน ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา.สัมภาษณ์. (18 กุมภาพันธ์ 2561)

ประมาณเฉลี่ยหมู่ละ 2-3 คนครับ แล้วป่าชุมชนนี้เราได้รับงบประมาณสนับสนุนนะครับ ในการทำความเข้าใจ สร้างการมีส่วนร่วมให้กับชาวบ้าน จากสภาองค์กรชุมชน ซึ่งก็มีผมเป็นประธาน เราก็ออกประชาคมทุกหมู่บ้าน เราจะสร้างเป็นป่าชุมชนโดยชาวบ้านจะว่ายังไง ก็มีบางคนที่เขาคัดค้านนะครับ แต่เป็นส่วนน้อย ก็ผ่านการประชาคมทั้งหมด

สาเหตุที่ชาวบ้านสมัครใจที่จะร่วมกันดูแลป่าชุมชน เพราะว่าในอดีตมีความแห้งแล้งมาก แล้วป่านั้นก็เป็นป่าต้นน้ำ ที่นี้ชาวบ้านเขาก็เห็นความสำคัญของการดูแลรักษาป่า นอกจากชาวบ้านแล้วชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านก็ทำมาตลอดเขาก็เห็นใจ คือแต่ก่อนเวลาที่เราจะออกลาดตระเวน ป่าจะเงียบกริบ แต่ตอนนี้ไม่ต้องออกลาดตระเวนแล้ว เพราะชาวบ้านเขาได้ยินเสียง เสียงรถ เสียงเครื่องตัดไม้ เขาก็จะโทรมาแจ้งเราว่าได้ยินเสียงตรงนั้นตรงนี้ อันนี้ก็แสดงว่าเขาที่มีความห่วงใยในพื้นที่ป่า”⁷¹

2.6) การสร้างกฎเกณฑ์ร่วมกันในการดูแลรักษาป่า เช่น การกำหนดบทลงโทษร่วมกันถ้ามีการลักลอบตัดไม้ การนำไม้ที่ยึดได้เป็นทำสาธารณประโยชน์ เป็นต้น

ในพื้นที่ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

“เราก็มีการตั้งระเบียบ เรื่องการลักลอบตัดไม้ ไม้ที่เรายึดได้ในบางครั้งเราก็เอาไปทำสาธารณประโยชน์ สร้างวัดบ้าง หรือบ้านคนที่เขาเสื่อมโทรมเราก็เอาไม้ไปช่วยเขา โดยชาวบ้านเข้าไปเป็นอาสาสมัครด้วยความสมัครใจ”⁷²

ในตำบลขุนฟาง อำเภอเมือง อุดรดิตถ์

“ในพื้นที่มีป่าชุมชน ป่าชุมชน มีประมาณ 950 ไร่ ตอนนี้อยู่มาครบ ดึกกว่าเมื่อ 10 ปีที่แล้ว เพราะชาวบ้านไม่มีการตัดไม้ ไม่มีการเข้าไปตัดไม้ ถ้าเขาไปตัดไม้ก็ต้องขออนุญาต คณะกรรมการป่าชุมชน เข้าที่ประชุมในหมู่บ้านว่าจะให้กี่ต้น จะใช้ทำอะไรบ้าง โดยเมื่อจะใช้ของจากป่าต้องทำเรื่องเข้ามาขออนุญาตคณะกรรมการก่อน โดยไม้ เริ่มใหม่ตอนนี้นะ ต้นนั้นนะ โดยคณะกรรมการจะเป็นผู้พิจารณา ในปัจจุบันเรื่องการตัดไม้ในพื้นที่ป่าไม่ค่อยมี แต่เราจะร่วมกันดูแลในเรื่องของการใช้ประโยชน์จากป่ามากกว่า

เมื่อก่อนเป็นวัฒนธรรมของชาวบ้าน ที่หน้าแล้งก็ตัดไม้ทำถ่าน ถ้าแล้งมาไม่ได้ หมดแล้วครับ แต่ตอนนี้ไม่มีแล้วครับ พอเราวางกฎเกณฑ์ ระเบียบเอาไว้ เช่น การตัดไม้ ต้นละ 2000 เป็นค่าปรับ แต่ถ้าเป็นคนนอกพื้นที่เข้ามาที่ส่งดำเนินคดีอย่างเดียว ตอนนี้อยู่ไม่มีคนเข้าไปตัดแล้วครับ เดียวนี้เขาเปลี่ยนแปลงแล้วครับ เมื่อก่อนมีตัดบ้าง เดียวนี้ไม่ต้องอะไรเลย ชาวบ้านเขาจะดูแลเองเลย

⁷¹ เขมชาติ. กำนัน ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. (28 เมษายน 2562)

⁷² เขมชาติ. กำนัน ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. (28 เมษายน 2562)

ไม่ต้องทำอะไรมาก มันอาจจะเป็นเพราะว่าที่เราห้ามกัน มันอาจจะซึมซับเข้าไป พอบอกว่าอย่าทำนะ เดี่ยวเขาจับนะ”⁷³

2.7) การทำพิธีบวชป่า เพื่อนำเงินที่ได้จากการบวชป่ามาเป็นเงินในการดูแลรักษาป่า ในเรื่องค่าน้ำค่าไฟป้อมเวรยาม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นกุศโลบายให้ชาวบ้านไม่ทำลายป่า

ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

“โดยพื้นที่ป่าชาวบ้านได้เข้าไปใช้ประโยชน์ เช่น การเก็บเห็ด แต่ก็ช่วยกันอนุรักษ์ดูแล ในแต่ละปีเราจะทำพิธี**บวชป่า บวงสรวง** ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ของทุกปี เราทำมา 5 ปีแล้ว ปีแล้วแล้วการตั้งของผ้าป่าไว้ของแต่ละหมู่บ้าน เขาก็จะเอาเงินมาร่วม คนละ 5 10 20 บ้าง ปีหนึ่งเราก็ได้เงินจากส่วนนี้แหละเอามาเป็นค่าน้ำค่าไฟ ค่าต่างๆ ในการดูแลครับ ปีหนึ่งก็ได้อยู่ 30,000 - 40,000 ซึ่งเป็นการร่วมกันทำเองโดยที่รัฐไม่ได้ให้งบประมาณมา”⁷⁴

ในพื้นที่ตำบลขุนฝาง อำเภอเมือง อุดรดิตถ์

“ในป่าเราไปสร้างศาลอะไรด้วยนะ สร้างศาล บวชป่าชาวบ้านเขาก็เลยเกรงกลัว บางคนสร้างศาลเอง ยังไม่กล้าเข้าไปเลย มันเป็นกุศโลบายในการช่วยให้รักษาป่าในพื้นที่ ในป่าอุดมสมบูรณ์ครับ มีเห็ดมีอะไรเยอะ ชาวบ้านไปเก็บเห็ดได้”⁷⁵

ทั้งนี้ปัจจัยหลักที่ชาวบ้านมาร่วมไม้ร่วมมือกันเพราะ **“ชาวบ้านเห็นปัญหาร่วมกัน”** ที่เกิดจากป่า เช่น ถ้าป่าแห้งแล้งก็ขาดแหล่งต้นน้ำลำธาร การไม่สามารถเข้าไปเก็บอาหารในป่าได้ อีกทั้งถ้าป่าถูกทำลายก็จะเกิดปัญหาหมอกควันส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชาวบ้าน ชาวบ้านจึงร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจ กันในการดูแลรักษาป่า โดยไม่มีงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ หรือมีก็ไม่เพียงพอ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เพราะป่าสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ชาวบ้านจึงร่วมกันดูแลรักษาป่า

ในพื้นที่ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา

“เกี่ยวกับป่าชุมชนที่บ้านเราก็ทำมาหลายปีแล้วครับในการทำแนวกันไฟเราก็ปลูกป่าในวันสำคัญเช่นวันแม่ก็จะปลูกกันทุกปีครับชาวบ้านมาร่วมงานกันดีครับ **ที่ชาวบ้านเขามาร่วมงานกันดี** เป็นเพราะเขาเห็นปัญหาร่วมกันเกี่ยวกับหมอกควันดับไฟป่าที่มันเกิดขึ้นมาหลายปีซึ่งมีผลกระทบกับหมู่บ้านและชุมชนของเราโดยเฉพาะตำบลขุนควรก็เป็นพื้นที่ป่าเป็นส่วนมากพื้นที่จะเป็นหุบเขาแล้วไปป่าก็จะมีเยอะโอกาสเกิดขึ้นก็จะมีสูงเราจึงได้รณรงค์การช่วยกันทำแนวกันไฟเพราะกระทบกับ

⁷³ สมพร. ผู้ใหญ่ ตำบลขุนฝาง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์. สัมภาษณ์. (3 มิถุนายน 2561)

⁷⁴ เขมชาติ. กำนัน ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. (28 เมษายน 2562)

⁷⁵ สมพร. ผู้ใหญ่ ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดอุดรดิตถ์. สัมภาษณ์. (3 มิถุนายน 2561)

ชีวิตของเขาจริงๆ ในการทำแนวกันไฟนั้นไม่มีปัญหาอะไรเลยเพราะชาวบ้านร่วมไม้ร่วมมือกันเป็นอย่างดี”⁷⁶

ในพื้นที่ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

“หมู่ 1 หมู่ 2 ตำบลแม่แฝกเริ่มที่ดินเริ่มป่าชุมชนเมื่อวานเขาก็ไปประชุมที่อุทยาน 7 สี ป่าชุมชนในพื้นที่ก็รักษากับป่าไม้กรมป่าไม้ร่วมกับพี่น้องชาวบ้านแล้วก็กำนันผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านให้ความร่วมมือดีครับอยู่ร่วมกับป่ามีหลายหมู่บ้านประมาณ 5-6 หมู่บ้านที่อยู่กับป่าในตำบลแม่แฝก เราก็ประสานกันตลอดในช่วงฤดูแล้งที่จะมีหมอกควันและไฟป่าเราก็จัดเวรเข้าเวรประมาณ 40 ถึง 60 วันก็จัดทุกวันเลยครับเปิดที่จุดดูแลในเรื่องของไฟป่า

ชาวบ้านมาโดยที่ไม่มีเงินช่วยเหลือ เป็นอาสาสมัครที่เข้ามาช่วยก็เอาเงินจากชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านเข้าไปตั้งด่านดูแลร่วมกับอำเภอสันทราย มีการเดินป่าเพื่อดูแลรักษาป่า ไปด้วยไฟป่าร่วมกับเทศบาลอะไรพวกนี้

เหตุที่ชาวบ้านเข้ามาเป็นอาสาสมัครเองเพราะว่าเขาสมัครใจโดยเฉพาะหมู่บ้านที่ติดแนวเขตป่าในตำบลแม่แฝกเช่นหมู่ 7 หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 9 หมู่ 11 เนี่ยเขาติดป่าชุมชนเขาก็ต้องดูแลรักษาป่าถ้าเขาเห็นปัญหาพร้อมกันว่าถ้าเกิดไฟป่าเขาก็เดือดร้อนด้วย โดยมีกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นโต้โผใหญ่ครับของอำเภอ”⁷⁷

บริบททางสังคม และวัฒนธรรม ที่ชาวบ้าน “ร่วมมือร่วมใจ” กันไม่ว่าจะด้วยรากจากจารีตประเพณีพื้นถิ่น หรือการตระหนักรับรู้ในปัญหาที่กระทบกับวิถีชีวิตร่วมกัน มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมที่ชาวบ้าน “ร่วมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ” ในการแก้ปัญหาในชุมชนด้วยตัวเอง จากการทำชาวบ้านมีระบบคิดที่ดี คือเห็นถึงปัญหาส่วนรวมร่วมกันในกรณีนี้คือเรื่องของ “ป่าชุมชน ไฟป่า” และมีค่านิยมที่ดี คือ ความมีมิตรภาพ ไว้เนื้อเชื่อใจกัน เห็นอกเห็นใจกัน จึงนำมาสู่การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันในรูปแบบของการร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาในชุมชนของตนเอง เกิดเป็น “ทุนทางสังคม” ขึ้นมา

3. บริบททางด้านการเมืองและด้านการบริหารมีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม ระดับความคิดเห็นในภาพรวมเห็นด้วยระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.38$)

เมื่อพิจารณาบริบททางด้านการเมืองและด้านการบริหารมีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมปรากฏว่าค่าเฉลี่ยที่เห็นด้วยจากสูงที่สุด รองลงมา และน้อยที่สุด ได้แก่ ผู้นำชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น (ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส หรือพ่อหลวง) มีความน่าเชื่อถือและมีความไว้เนื้อเชื่อใจในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 3.64$) รองลงมา คือ

⁷⁶ วิโรจน์ นาปรัง. ผู้ใหญ่ ตำบลขุนควน อำเภอปาง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. (19 กุมภาพันธ์ 2561)

⁷⁷ สุรัชย์ ดวงแก้ว. กำนัน ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์. (11 มีนาคม 2561)

สถาบันศาสนาหรือสถาบันการศึกษาในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทที่สนับสนุนให้ชุมชนเกิดการรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำในการจัดทำโครงการ กิจกรรมเพื่อผลประโยชน์ของคนในชุมชน ($\bar{x} = 3.54$) และชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งหากมีกองทุน อาทิเช่น กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนพัฒนาสตรี เป็นต้น ซึ่งกองทุนเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายประชานิยมแต่ถ้าคณะกรรมการบริหารฯ กองทุนเหล่านี้ เล่นพรรคเล่นพวกจัดสรรเงินกองทุนให้อยู่ในกลุ่มเครือญาติ หรือพวกพ้องของพวกเขา แสดงว่าชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ขาดการพัฒนาทุนทางสังคม เห็นด้วยในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.19$) ที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

เมื่อพิจารณาตามพื้นที่ปรากฏว่าทุกพื้นที่ที่มีค่าเฉลี่ยโดยเรียงลำดับจากพื้นที่ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา และน้อยที่สุด ตามลำดับ ดังนี้

3.1 ชุมชนตำบลเมืองปาน : อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง เห็นด้วยระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเกี่ยวกับบริบททางด้านการเมืองและด้านการบริหารที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม ($\bar{x} = 3.76$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ ผู้นำชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น (ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส หรือพ่อหลวง) มีความน่าเชื่อถือและมีความไว้วางใจเชื่อใจในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{x} = 4.07$)

3.2 ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ : อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา เห็นด้วยระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรองลงมาเกี่ยวกับบริบททางด้านการเมืองและด้านการบริหารที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม ($\bar{x} = 3.69$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ ผู้นำชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น (ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส หรือพ่อหลวง) มีความน่าเชื่อถือและมีความไว้วางใจเชื่อใจในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{x} = 3.98$)

3.3 ชุมชนตำบลขุนฝาง : อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เห็นด้วยระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยที่สุดเกี่ยวกับบริบททางด้านการเมืองและด้านการบริหารที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม

($\bar{x} = 3.86$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ ผู้นำชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น (ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส หรือพ่อหลวง) มีความน่าเชื่อถือและมีความไว้วางใจเชื่อใจในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เห็นด้วยในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.01$)

บริบททางด้านการเมืองและด้านการบริหารมีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม จากข้อมูลทางสถิติพบว่าผู้นำชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น (ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส หรือพ่อหลวง) มีความน่าเชื่อถือและมีความไว้วางใจเชื่อใจในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมีผลอย่าง

ยิ่งต่อการพัฒนาทุนทางสังคม ในการทำให้ในชุมชนมีการ “รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ” เพราะชาวบ้าน เชื่อมั่น ศรัทธา

ในพื้นที่ ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา

“การที่ชาวบ้านเข้ามาร่วมแรงร่วมใจในพื้นที่เป็นเพราะความไว้วางใจในตัวผู้นำ ความร่วมมือร่วมมือในพื้นที่เนอะ เวลาเราประกาศอะไรชาวบ้านเขาก็จะให้ความร่วมมือดี ส่วนสำคัญคือตัวผู้นำ⁷⁸

เรื่องที่ชุมชนจัดการแก้ปัญหาตนเองได้ มีเรื่องยาเสพติด มันเยอะนะ ทางชุมชนก็ทำตลอด ทางรัฐก็ให้การช่วยเหลือเป็นบางเรื่อง แต่ส่วนใหญ่คนในชุมชนเราก็จะแก้ปัญหากัน โดยประชาสัมพันธ์ไม่ให้ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด แล้วก็เรื่องปัญหาเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในแปลงเกษตร เราก็จะประชาสัมพันธ์ตลอด แล้วชาวบ้านเขาก็เชื่อ เพราะทางนี้บทบาทของผู้นำ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะมากครับ ชาวบ้านศรัทธา”⁷⁹

ในพื้นที่ ตำบลขุนฝาง อำเภอเมือง อุดรดิตถ์

“คนในพื้นที่ศรัทธาในตัวผู้นำเชื่อแล้วก็ทำตาม เหตุที่เขายอมร่วมไม่ร่วมมือกับเราก็ต้องมาจากกลุ่มที่เราสร้างกันขึ้นมาครับ ใครจะร่วมกันทำอะไรเราก็ปรึกษาหารือกันนะครับ คนก็นับถือว่าคุณนี้เป็นหัวหน้ากลุ่มทำให้ในกลุ่มไม่ผิดหวังบรรลุความสำเร็จก็ทำกันมา เวลามีปัญหาอะไรก็จะนัดหารือกันในกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อแก้ไขปัญหาแล้วก็เชิญชาวบ้านเข้ามาร่วมปรึกษาหารือด้วย ชาวบ้านก็มีส่วนร่วมด้วยให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเลยครับ ชาวบ้านที่เขามาเพราะเขาเสียสละได้อยู่ แล้วครับเขาเลยมาแม้ว่าเขาไม่ได้เงินค่าตอบแทนเขาคงเห็นในพื้นที่ครับ”⁸⁰

ทั้งนี้ การที่ผู้นำจะทำให้ชาวบ้านศรัทธา ไว้นั้นเชื่อใจ และเข้ามาร่วมมือร่วมใจ ได้นั้นผู้นำจะมีแนวทางการประพฤติตัวในลักษณะของการทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง การมีภาวะผู้นำ และการสร้างระบบจูงใจ

1) การทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง

ในพื้นที่ตำบลท่าตูม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

“ผู้นำมีบทบาทมากเราต้องเป็นตัวอย่างเราต้องเป็นครัวเรือนตัวอย่าง เช่น โครงการขยะ NO FOAM กินแล้วอย่าทิ้งเรียรตต้องเอาใส่ถังเก็บรีไซเคิล ขยะที่เราเป็นเศษกระดาษก็ต้องแยกกันอย่าให้มันเรียบร้อยต้องแยกไปหรือไปทำปุ๋ยก็ได้ ถ้าเป็นเศษอาหารก็เอาไปให้ปลากินไก่กินก็ได้เดี๋ยวมันก็หมดเอง อันนี้เราก็ต้องทำเป็นแบบอย่างให้เขาเห็น เพราะผู้ว่าราชการลำพูนเขาทำมาหลายปี

⁷⁸ ไพรัตน์ ก้อนสุวรรณ. กำนัน ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. สัมภาษณ์. (22 เมษายน 2561)

⁷⁹ พงษ์สวัสดิ์ สมคิด. กำนัน ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. (18 กุมภาพันธ์ 2561)

⁸⁰ ประเสริฐ. ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลขุนฝาง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์. สัมภาษณ์. (3 มิถุนายน 2561)

ประชาสัมพันธ์มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายให้ชาวบ้านเขาทำกันเขาก็ทำ แค่เก็บกวาดบ้านให้เรียบร้อย ทำการทุกวันให้เป็นกิจวัตรประจำวัน ส่วนเสียงตามสายก็ทำทุกวันถ้ามีข่าวอะไรเข้ามา ก็ประชาสัมพันธ์ไป ประชาสัมพันธ์ว่าต้องการให้หมู่บ้านเราสะอาด NO FOAM อย่าทิ้งขยะให้เรื้อยราด”⁸¹

“บทบาทผู้นำชาวบ้านเขาไว้เนื้อเชื่อใจเรามาก ถ้าในพื้นที่ของผู้ใหญ่เนี่ยยอมรับว่าเรามีความรักความร่วมมือความสามัคคีความปรองดองกัน โดยเราต้องลุยเลยเราเป็นกันเองคือ เราทำเป็นตัวอย่าง ไม่ว่าจะมาตรการอะไรอยากทำแนวกันไฟเราก็ไป เพราะว่าการกลุ่มที่ไปเนี่ยถึงเราไม่ได้ลงมือแต่เราก็ไปร่วม คือใช้รถเราไปแล้วจะมีกลุ่มผสม. รสพป. กลุ่มนี้เป็นกลุ่มอนุรักษ์แล้วมาเชื่อมโยงกับตำรวจบ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน คือเป็นหน่วยงานที่เสริมกันนะคะ โดยทุกหน่วยงานก็ร่วมมือกันดีด้วยก็เลยทำให้ชาวบ้านมาร่วมมือกับเราดี”⁸²

2) การมีภาวะผู้นำ และความสามารถในการประสานงานได้

“เหตุที่ชาวบ้านร่วมมือร่วมใจในการทำงานเพราะมันขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำนะครับ ผู้นำต้องประสานได้ทุกเรื่องครับชาวบ้านเขาก็มองเราก็ต้องทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์กับชุมชนและพื้นที่ในตำบลให้มันได้ประโยชน์เขาก็จะให้ความร่วมมือกันครับ โดยชาวบ้านเชื่อมั่นในผู้นำ

ที่ชาวบ้านร่วมมือร่วมใจกับเราเพราะอะไร ผมว่าผมก็มีประสบการณ์นะเป็นประสบการณ์ในการค้าการขายก็รู้สึกอึดแล้วอยากจะทำตรงนี้ทำประโยชน์อะไรให้กับพี่น้องชาวบ้านให้ได้ประโยชน์มากที่สุดทำให้บรรลุเป้าหมาย ชาวบ้านเขาก็เห็นความตั้งใจของผู้นำก็เลยตอบสนองดีซึ่งตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญครับ บทบาทผู้นำ ไม่ว่าจะงานอะไรทุกอย่างผู้ใหญ่บ้านต้องใส่รองเท้าบูทลงทุ่ง ลงนา ลงน้ำ ต้องทำทั้งหมดเป็นแบบอย่างให้เขาก่อน ไม่ใช่แต่งตัวใส่รองเท้าหนังแล้วยืนชี้ๆไม่ได้ครับ”⁸³

3) ระบบจูงใจ ผ่านการพูดคุย สร้างความเข้าใจ และชี้ให้เห็นว่าจะได้ประโยชน์อะไรจากการลงมือทำ

พื้นที่ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

“บทบาทผู้นำเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง การเป็นผู้นำเราก็ต้องมีระบบที่จูงใจ ต้องมีการพูดคุยเพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจ เราต้องทำความเข้าใจก่อนที่จะทำงานแต่ละอย่าง ให้เขาเข้าใจก่อนว่าเขาจะทำอะไรทำแล้วจะได้อะไร ซึ่งทุกอย่างที่เข้าไปคือผลประโยชน์ของชาวบ้านทั้งหมดไม่ใช่ผลประโยชน์ของใครคนใดคนหนึ่ง”⁸⁴

⁸¹ สุรัญ จุ่มเขียว. กำนัน ตำบลท่าตุม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. สัมภาษณ์. (14 พฤษภาคม 2561)

⁸² จินตหรา ฉาใจ. ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. สัมภาษณ์. (22 เมษายน 2561)

⁸³ ดวงจันทร์ จอมเล็ก. ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. (11 มีนาคม 2561)

⁸⁴ สวาท ยาพรม. กำนัน ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์. (23 เมษายน 2561)

ตอนที่ 2

วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง

ตารางที่ 4.2 จำนวนค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามวาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง

วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										รวม	แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)			
มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็งเท่านั้นด้วยอย่างน้อยเพียงใด	ชุมชนตำบล ดอนศิลา	ชุมชนบ้านโป่ง	ชุมชนตำบลท่าตุ้ม	ชุมชนตำบลเมืองปาน	ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ	ชุมชนตำบลขุนควร	ชุมชนตำบลป่าแดง	ชุมชนตำบลศรีษะเกษ	ชุมชนตำบลขุนฝาง			
	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)		
1. ท่านเข้าใจความหมายของ “การพัฒนา” ในระดับชุมชนมีความหมายที่หมายถึงการที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมและการสร้างพลังอำนาจของสมาชิกชุมชนในท้องถิ่นท่านเห็นด้วยกับความหมายของการพัฒนาที่กล่าวมาข้างต้นอย่างน้อยเพียงใด	3.80 (1.04)	3.68 (1.16)	3.78 (1.06)	3.93 (1.03)	3.85 (1.03)	3.56 (1.09)	3.40 (.99)	3.15 (1.26)	2.89 (1.21)	3.51 (1.17)		มาก
2. ท่านคิดว่า คำว่า “วาทกรรม” เป็นการศึกษาการใช้ภาษาและการให้ความหมายต่อชีวิตทางสังคมของสมาชิกในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งถ้อยคำของการพูด หรือการใช้ภาษาในรูปแบบต่างๆ ตลอดจนสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของการพูด การเขียนที่ผลิตหรือประกอบสร้างหรือให้ความหมายกับสร้างสิ่งโดยให้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากปราชญ์บางท่านด้วยหรือไม่	3.82 (.96)	3.69 (1.22)	3.81 (1.06)	3.96 (1.03)	3.82 (1.03)	3.56 (1.10)	3.39 (1.00)	3.14 (1.27)	2.89 (1.22)	3.52 (1.19)		มาก

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็งท่านเห็นด้วยมากน้อยเพียงใด	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม	
	ชุมชนตำบลดอนศิลา	ชุมชนบ้านโป่ง	ชุมชนตำบลท่าตุ้ม	ชุมชนตำบลเมืองปาน	ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ	ชุมชนตำบลขุนควร	ชุมชนตำบลป่าแดง	ชุมชนตำบลศรีสะเกษ	ชุมชนตำบลขุนฝาง		
	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	
3. ท่านคิดว่าจากความหมายของ “พัฒนา” ในข้อ 1 และความหมายของ “วาทกรรม” ในข้อ 2 ดังนั้น ความหมายของ “วาทกรรมการพัฒนา” คือการเรียกร้องให้วงการพัฒนาหันมาให้ความสนใจกับชุมชน วัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาและคุณค่าของชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น (แบบดั้งเดิม) ท่านเห็นด้วยหรือไม่	3.57 (.96)	3.43 (1.13)	3.55 (.99)	3.70 (1.00)	3.63 (.98)	3.34 (.98)	3.23 (.88)	2.98 (1.14)	2.78 (1.09)	3.32 (1.09)	ปานกลาง
4. นอกจากนัยของวาทกรรมการพัฒนาจะมีนัยตามข้อ 3 แล้ว การที่มีกระแสที่มีการเรียกร้องให้มีการพัฒนาแบบที่ให้ชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น (แบบดั้งเดิม) เป็นตัวตั้ง เพราะชุมชนท้องถิ่น/ชุมชนท้องถิ่นแบบดั้งเดิมดังกล่าว ยังมีวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟู โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง ท่านเห็นด้วยกับข้อความข้างต้นหรือไม่	3.92 (1.05)	3.77 (1.20)	3.84 (1.08)	3.99 (1.05)	3.88 (1.04)	3.59 (1.12)	3.45 (1.05)	3.20 (1.30)	2.95 (1.26)	3.57 (1.20)	มาก

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็งท่านเห็นด้วยมากน้อยเพียงใด	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม	
	ชุมชนตำบลดอนศิลา	ชุมชนบ้านโป่ง	ชุมชนตำบลท่าด้อม	ชุมชนตำบลเมืองปาน	ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ	ชุมชนตำบลขุนควร	ชุมชนตำบลป่าแดง	ชุมชนตำบลศรีษะเกษ	ชุมชนตำบลขุนฝาง		
	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)
5. ท่านคิดว่าความหมายของ “การพัฒนา” ในข้อ 2 และความหมายของ “วาทกรรม” ในข้อ 2 ทำให้มีการมองการพัฒนาว่าเป็น “วาทกรรม” ที่เข้ามาพร้อมกับ “อำนาจ” โดยใช้ “ความรู้” ท่านเห็นด้วยหรือไม่	3.66 (1.03)	3.57 (1.12)	3.69 (1.03)	3.84 (1.02)	3.373 (1.02)	3.44 (1.12)	3.31 (.94)	3.06 (1.20)	2.86 (1.16)	3.42 (1.20)	ปานกลาง
6. ท่านคิดว่าจุดสนใจของการศึกษา “การพัฒนา” ในข้อ 1 ในฐานะ “วาทกรรม” ตามข้อ 2 ก็คือการผลิตหรือการสร้างหรือประกอบสร้าง “วาทกรรมการพัฒนา” ท่านเห็นด้วยหรือไม่	3.72 (1.00)	3.54 (1.15)	3.71 (1.02)	3.86 (1.01)	3.75 (1.02)	3.46 (1.05)	3.33 (.95)	3.08 (1.22)	2.89 (1.20)	3.44 (1.14)	ปานกลาง
7. การศึกษา “วาทกรรมการพัฒนา” ที่ให้ความสนใจกับ “การก่อสร้าง” ในความหมายที่เป็นเรื่องของการแยกย่อยเนื้อหาสาระให้เป็นส่วนๆ ที่ลึกลงไปเพื่อแสดงให้เห็นมิติต่างๆ ของอำนาจและอุดมการณ์ ความรู้ ความคิดรูปแบบวิธีการปฏิบัติ ที่มาพร้อมกับการพัฒนา ทั้งนี้ เพราะ “วาทกรรมการพัฒนา” ได้ทำหน้าที่ในการสร้างความหมายกำหนด	3.65 (.95)	3.48 (1.12)	3.63 (.98)	3.78 (.98)	3.68 (.98)	3.39 (1.00)	3.45 (1.03)	3.02 (1.17)	2.81 (1.14)	3.39 (1.11)	ปานกลาง

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็งท่านเห็นด้วยมากน้อยเพียงใด	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม		
	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน		
	ตำบล	บ้านโป่ง	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล		
	ดอนศิลา		ท่าด้อม	เมืองปาน	บ้านถ้ำ	ขุนควร	ป่าแดง	ศรีสะเกษ	ขุนฝาง			
	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	
นิยามให้กับชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นท่านเห็นด้วยหรือไม่												
8. ท่านคิดว่าแนวทางหรือทิศทางของการพัฒนาสู่ความยั่งยืนมีความหมายที่หมายถึงรูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำให้คนในชุมชนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของตนเองท่านเห็นด้วยหรือไม่	3.65	3.52	3.64	3.79	3.68	3.39	3.46	3.03	2.80	3.40	ปานกลาง	
	(1.12)	(1.21)	(1.11)	(1.11)	(1.10)	(1.11)	(1.11)	(1.25)	(1.17)	(1.20)		
9. ท่านคิดว่าชุมชนที่เข้มแข็งมีลักษณะดังต่อไปนี้หรือไม่ คือ การที่ชุมชนนั้นมีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับสูง โดยมีปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีวิตเพื่อครอบครัวและชุมชนของตนเอง รวมทั้งมีอำนาจในการจัดการการตัดสินใจและสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมสูง ท่านเห็นด้วยกับลักษณะชุมชนที่เข้มแข็งที่กล่าวมาข้างต้นหรือไม่	3.68	3.46	3.62	3.77	3.74	3.45	3.48	3.05	2.83	3.41	ปานกลาง	
	(1.02)	(1.18)	(1.05)	(1.05)	(1.01)	(1.04)	(1.06)	(1.21)	(1.18)	(1.15)		

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็งทำนเห็นด้วยมากน้อยเพียงใด	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม		
	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน		
	ตำบล	บ้านโป่ง	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล		
	ดอนศิลา		ท่าด้อม	เมืองปาน	บ้านถ้ำ	ขุนควร	ป่าแดง	ศรีษะเกษ	ขุนฝาง			
	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	
10. ท่านคิดว่า “วาทกรรมพัฒนา” หรือการมอง “การพัฒนา” ว่าเป็นวาทกรรม” ที่มาพร้อมกับอำนาจถือได้ไหมว่าแนวคิดของ “การพัฒนา” ดังกล่าวเป็นการสร้างการครอบงำ และถือสิทธิในการกำหนดค่านิยมแนวคิดอื่นให้ “ด้อยค่า” อาทิเช่นคำว่า “ด้อยการพัฒนา” ทำนเห็นด้วยกับข้อความข้างต้นหรือไม่	3.86	3.65	3.81	3.96	3.86	3.57	3.57	3.14	2.94	3.55	มาก	
	(1.06)	(1.24)	(1.08)	(1.05)	(1.03)	(1.10)	(1.09)	(1.27)	(1.24)	(1.20)		
11. ท่านคิดว่า “ทุนทางสังคม” เป็นแนวคิดที่สังคมและผูกพันชีวิตและสังคม/ชุมชนไทยมายาวนานที่บางส่วนของทุนทางสังคม เป็นพลังขับเคลื่อนคู่ขนานกับพัฒนาการของสังคม/ชุมชนไทย อาทิเช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลดูแลกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน ทำนเห็นด้วยกับข้อความดังกล่าวหรือไม่	3.51	3.34	3.51	3.66	3.60	3.31	3.39	2.96	2.75	3.30	ปานกลาง	
	(.86)	(1.02)	(.89)	(.91)	(.90)	(.89)	(.93)	(1.06)	(1.02)	(1.02)		

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็งท่านเห็นด้วยมากน้อยเพียงใด	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม	
	ชุมชนตำบลดอนศิลา	ชุมชนบ้านโป่ง	ชุมชนตำบลท่าตุ้ม	ชุมชนตำบลเมืองปาน	ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ	ชุมชนตำบลขุนควร	ชุมชนตำบลป่าแดง	ชุมชนตำบลศรีษะเกษ	ชุมชนตำบลขุนฝาง		
	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)
12. แนวทาง “การพัฒนาทุนทางสังคม” ควรจะดำเนินการโยกการลงทุนจิตสำนึกในการฟื้นฟู “ทุนทางสังคม” ตามข้อ 5 ให้เกิดการขับเคลื่อนในสังคม/ชุมชนมีดุลยภาพ และมีความเข้มแข็ง โดยอาศัยพลังจากทุกภาคส่วนของสังคม/ชุมชนรวมทั้งภาคีต่างๆ ต้องมีบทบาทในการร่วมกันผลักดันให้เหมาะสมกับบทบาทของตนเอง ท่านเห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมดังกล่าวมากน้อยเพียงใด	3.61 (1.00)	3.49 (1.13)	3.60 (1.01)	3.75 (1.02)	3.68 (1.01)	3.39 (1.03)	3.45 (1.05)	3.02 (1.19)	2.84 (1.187)	3.38 (1.14)	ปานกลาง
13. ท่านคิดว่านัยของ “วาทกรรมการพัฒนา” ในข้อ 2 มีผลต่อ “การพัฒนาทุนทางสังคม” ในข้อ 9 ในแง่ของการที่สมาชิกในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น ของท่านมารวมตัวร่วมคิด ร่วมทำโดยคำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรมในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นของท่านเห็นด้วยมากน้อยเพียงใด	4.06 (1.04)	3.91 (1.19)	3.99 (1.06)	4.14 (1.01)	4.04 (1.03)	3.75 (1.15)	3.73 (1.13)	3.30 (1.36)	3.04 (1.32)	3.72 (1.23)	มาก

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม		
มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การ	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน		
พัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่	ตำบล	บ้านโป่ง	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล		
เข้มแข็งทำนเห็นด้วยมากน้อย	ดอนศิลา		ท่าด้อม	เมืองปาน	บ้านถ้ำ	ขุนควร	ป่าแดง	ศรีษะเกษ	ขุนฝาง			
เพียงใด	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}		
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)		
14. วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคม	3.90	3.71	3.85	4.00	3.91	3.62	3.64	3.21	2.92	3.59		มาก
ที่ได้รับการผลิตประกอบสร้างที่	(1.07)	(1.25)	(1.09)	(1.06)	(1.05)	(1.15)	(1.11)	(1.31)	(1.27)	(1.23)		
เกิดจากความรู้ที่ได้รับการกำกับ												
จัดวางความคิดและพฤติกรรมใน												
ทุกความเคลื่อนไหวของชีวิตของ												
บรรดาผู้คนในชุมชน โดยการให้คำ												
นิยามวาทกรรมการพัฒนาทุนทาง												
สังคมดังกล่าวต้องคำนึงถึงทุน												
มนุษย์ ทุนสถาบัน ของสมาชิกใน												
ชุมชนตลอดจนวัฒนธรรมและภูมิ												
ปัญญาท้องถิ่นของชุมชนท้องถิ่นที่												
เข้มแข็ง												
15. วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคม	4.06	3.91	3.99	4.14	4.04	3.75	3.73	3.30	3.04	3.72		มาก
ที่กล่าวมาข้างต้น ท่านคิดว่ามีผล	(1.04)	(1.19)	(1.06)	(1.01)	(1.03)	(1.15)	(1.13)	(1.36)	(1.32)	(1.23)		
ต่อแนวทางหรือหนทางสู่การ												
พัฒนาความยั่งยืนของชุมชน												
ท้องถิ่นที่เข้มแข็ง												
รวม	3.71	3.56	3.69	3.84	3.75	3.46	3.43	3.07	2.85	3.43		ปานกลาง
	(.24)	(.63)	(.45)	(.43)	(.50)	(.58)	(.60)	(.94)	(.96)	(.78)		

จากตารางที่ 4.2 วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีผลต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็งพบว่าระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีต่อแนวทางหรือหนทางที่นำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.43$)

เมื่อพิจารณาวาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง ปรากฏว่าค่าเฉลี่ยที่เห็นด้วยจากสูงที่สุด รองลงมา และน้อยที่สุด ได้แก่ วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่กล่าวมาข้างต้น มีผลต่อแนวทางหรือหนทางสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง เห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 3.72$) รองลงมา คือ นัยของวาทกรรมการพัฒนาในข้อ 2 (คำว่า “วาทกรรม” เป็นการศึกษาคำใช้ภาษาและการให้ความหมายต่อชีวิตทางสังคมของสมาชิกในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งถ้อยคำของการพูด หรือการใช้ภาษาในรูปแบบต่างๆ ตลอดจนสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของการพูดการเขียนที่ผลิตหรือประกอบสร้าง หรือให้ความหมายกับสร้างสิ่งโดยให้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์บางท่าน) ที่มีผลต่อ “การพัฒนาทุนทางสังคม” ในข้อ 9 (การที่ชุมชนนั้นมีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับสูง โดยมีปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีวิตเพื่อครอบครัวและชุมชนของตนเอง รวมทั้งมีอำนาจในการจัดการการตัดสินใจและสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมสูง) ในแง่ของการที่สมาชิกในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น มารวมตัวร่วมคิดร่วมทำ โดยคำนึงถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรมชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{x} = 3.57$) และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่ได้รับการผลิตประกอบสร้างที่เกิดจากความรู้ที่ได้รับการกำกับจัดวางความคิดและพฤติกรรมในทุกความเคลื่อนไหวของชีวิตของบรรดาผู้คนในชุมชน โดยการให้คำนิยามวาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมดังกล่าวต้องคำนึงถึงทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ของสมาชิกในชุมชนตลอดจนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง เห็นด้วยระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.16$)

เมื่อพิจารณาตามพื้นที่ปรากฏว่าทุกพื้นที่ โดยเรียงลำดับจากพื้นที่ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา และน้อยที่สุด ตามลำดับ ดังนี้

1.1 ชุมชนตำบลเมืองปาน : อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง เห็นด้วยระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดเกี่ยวกับวาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง ($\bar{x} = 3.84$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่กล่าวมาข้างต้น มีผลต่อแนวทางหรือหนทางสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง เห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 4.14$)

1.2 ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ : อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา เห็นด้วยระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรองลงมาเกี่ยวกับวาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความ

ยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง ($\bar{x} = 3.75$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่กล่าวมาข้างต้น มีผลต่อแนวทางหรือหนทางสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง เห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 4.04$)

1.3 ชุมชนตำบลขุนผา : อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เห็นด้วยปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยที่สุดเกี่ยวกับวาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง ($\bar{x} = 2.85$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่กล่าวมาข้างต้น มีผลต่อแนวทางหรือหนทางสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง เห็นด้วยระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.04$)

วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง จากข้อมูลทางสถิติพบว่าวาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคม มีผลต่อแนวทางหรือหนทางสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง นั้นหมายความว่า ชาวบ้านเชื่อว่าทุนทางสังคม (การร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ) มีผลต่อ การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งที่ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ จัดการปัญหาในชุมชนเองได้อย่างยั่งยืน โดยพึ่งพิงจากรัฐน้อยที่สุดหรือไม่พึ่งพิงจากรัฐเลย

หากกล่าวถึง “วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคม” นั้น “ทุนทางสังคม” (social capital) เป็นคำที่ประกอบสร้างขึ้นโดยรัฐ โดยมีความมุ่งหมายในการให้คุณค่ากับลักษณะพฤติกรรมที่ชาวบ้านในพื้นที่ “ร่วมทำ ร่วมคิด ร่วมใจ” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การประกอบสร้างความหมาย “ร่วมทำ ร่วมคิด ร่วมใจ” ภายใต้อำนาจ “ทุนทางสังคม” โดยมีความมุ่งหมายว่าทุนทางสังคมนี้จะเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ รวมถึงเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ไม่ว่าจะเป็นมิติของทุนมนุษย์ (human capital) ทุนสถาบัน (institutional capital) และทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital)

โดยหากวิเคราะห์การปฏิบัติทางวาทกรรม (discursive practice) นั้นพบว่ารัฐมีบทบาทหลัก บทบาทหน้าที่สำคัญในการประกอบสร้างและให้ความหมายคำว่า “ทุนทางสังคม” (การผลิตวาทกรรม) การใส่คำว่า “ทุนทางสังคม” เข้าไปในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึงแผนของรัฐบาล เพื่อส่งแผนนั้นลงไปปฏิบัติในระดับกระทรวง กรม และหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ (การจำหน่ายวาทกรรม) เพื่อนำไปสู่การส่งต่อวาทกรรมนั้นให้คนในพื้นที่หรือชุมชน ในฐานะที่เป็นผู้รับรู้ เข้าใจ และปฏิบัติตาม (การบริโภควาทกรรม)

ทั้งนี้ วาทกรรม “ทุนทางสังคม” นั้น หากวิเคราะห์ภาคปฏิบัติในทางสังคมและวัฒนธรรม (socio-cultural practice) พบว่าอยู่บนรากของอุดมการณ์ (ideology) ว่าด้วยการพัฒนา (development)

ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาคน ชุมชน สังคม และประเทศ ซึ่งนำมาสู่การสร้างความเข้มแข็งให้คน ชุมชน สังคม และประเทศ

ดังนั้น ทูทางสังคมจึงเป็นคำที่มีอำนาจที่ประกอบสร้างความจริงทางสังคม (social construction of reality) ผ่านภาคปฏิบัติทางวาทกรรม (discursive practice) ที่รัฐมีบทบาทหลัก และบทบาทนำที่สำคัญ

แม้ว่าชาวบ้านจะเห็นด้วยมากที่สุดกับการตอบแบบสอบถามว่าวาทกรรมการพัฒนาทูทางสังคมที่มีผลต่อแนวทางหรือหนทางสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง แต่เมื่อสัมภาษณ์ชาวบ้านกลับไม่ทราบ และไม่สามารถอธิบายได้ว่า ทูทางสังคม (social capital) คืออะไร และไม่เคยได้ยินคำนี้จากหน่วยงานรัฐ

ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่.

“ทูทางสังคมคืออะไรครับ ไม่เคยได้ยินจากหน่วยงานรัฐนะครับ”⁸⁵

ตำบลท่าตูม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน.

“ทูทางสังคมไม่เคยได้ยิน”⁸⁶

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การถ่ายทอดเพื่อการพัฒนาโดยหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบในการพัฒนาส่งเสริม ดูแลในพื้นที่อาจไม่ใช่คำที่ยากและต้องแปลความในการสื่อสารกับชาวบ้าน แต่ใช้คำที่ง่ายต่อความเข้าใจ ในความหมายของ “รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ” แทน

อย่างไรก็ตาม วาทกรรมการพัฒนาทูทางสังคม ในความหมายของทูทางสังคมที่หมายถึงการ “รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ” ที่ทางรัฐพยายามผลักดันลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และส่งต่อไปในพื้นที่ชุมชนโดยหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องและอยู่ในพื้นที่นั้น ได้มีผลต่อการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็งในชุมชน ในลักษณะที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ จัดการแก้ไขปัญหาในชุมชนตนเองได้ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดระหว่างกัน สร้างเครือข่ายระหว่างกัน ซึ่งส่งผลต่อความยั่งยืนของความเข้มแข็งของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในพื้นที่ การสร้างวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

ชุมชนเข้มแข็งที่มีฐานมาจากทูทางสังคม (การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ) ที่ทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ จัดการแก้ไขปัญหาในชุมชนตนเองได้ โดยไม่รอการช่วยเหลือ การแก้ไขปัญหาจากรัฐบาล หรือพึ่งพิงงบประมาณจากรัฐบาล เช่น

⁸⁵ ไพรัตน์ ก้อนสุวรรณ. กำนัน ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. สัมภาษณ์. (22 เมษายน 2561)

⁸⁶ สุรัญ จุ่มเขียว. กำนัน ตำบลท่าตูม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. สัมภาษณ์ (14 พฤษภาคม 2561)

1) การแก้ปัญหายาเสพติดในพื้นที่

การแก้ปัญหายาเสพติดในพื้นที่ที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน ด้วยความตระหนักรู้ถึงปัญหา และความเป็นห่วงลูกหลานในพื้นที่ผ่านการทำประชาคมเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน และการตั้งกล่อรับแจ้งเกี่ยวกับยาเสพติด การรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ การสร้างกฎเกณฑ์ร่วมกันภายในหมู่บ้าน

1.1) การทำประชาคมเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกันและการตั้งกล่อรับแจ้งเกี่ยวกับยาเสพติด

พื้นที่ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่.

“ยาเสพติดมีชาวบ้านมาแจ้งเบาะแสว่าใครเป็นผู้ค้าผู้เสพ ก็ได้ทำประชาคม เวลาประชุมก็ให้ชาวบ้านเขาเขียนหนังสือแจ้งแล้วก็หย่อนลงกล่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับยาเสพติดว่าใครเป็นผู้ค้าผู้เสพแต่รายชื่อเราไม่เปิดเผยนะ แล้วเราก็นำไปแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือฝ่ายปกครอง ได้กล่อรับฟังความคิดเห็นวางไว้ในการประชุมหมู่บ้านซึ่งมีทุกเดือน ซึ่งเรื่องที่แจ้งก็ไม่ใช่เรื่องยาเสพติดอย่างเดียว รวมถึงเรื่องการปกครองในหมู่บ้านว่าชาวบ้านต้องการอะไร หรือยกมือถามก็ได้ถ้ามันเป็นความลับก็ให้เขียนจดหมายใส่ในกล่อก็ได้ครับ”⁸⁷

1.2) การรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ ต่อต้านยาเสพติด

ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา.

“เกี่ยวกับยาเสพติดก็รณรงค์การอยู่เป็นประจำครบในหมู่บ้านของเรา กระบวนการก็ชักชวนพวกที่หลงผิดเข้าไปเสพยาเสพติดเข้าสู่กระบวนการบำบัดครับ ในการรู้ว่าใครหลงผิดก็รู้กันอยู่คะ เพราะใกล้ชิดกัน คนที่เขาหลงผิดก็ชวนให้เขาไปบำบัด ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือเกี่ยวกับก็เห็นลูกหลานไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดก็ชวนให้ลดละเลิกเลิกในสิ่งที่ไม่ดีเกี่ยวกับยาเสพติด มีการหยิบยกเข้ามาในที่ประชุมหมู่บ้านทุกเดือน ยาเสพติดในแต่ละเดือนเราก็จะแจ้ง จะมีกล่อดาษ กล่อประชาคมว่ามีใครเสบบ้างมีใครขายบ้างในหมู่บ้านก็จะทำอยู่เป็นประจำครับ ส่วนมากก็จะมีแต่หน้าเดิมๆ ครับ”⁸⁸

ตำบลเมืองปาน อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง.

“เรื่องยาเสพติดมีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ เกือบทุกเดือน โดยการรณรงค์โดยการเดินรณรงค์จากเทศบาลไปอำเภอ ติดป้าย ใส่เสื้อขาว ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ชุมชนคิดกันเอง เนื่องจากยาเสพติดมีทุกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นเสพ นะแถวบ้านกำนัน โดยเรื่องผู้ค้ารายใหญ่ไม่มี จะเป็นเรื่อง

⁸⁷ ไพรัตน์ ก้อนสุวรรณ. กำนัน ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. สัมภาษณ์. (22 เมษายน 2561)

⁸⁸ วิโรจน์ นาปรัง. ผู้ใหญ่ ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. (19 กุมภาพันธ์ 2561)

เสพ เลยมาเดินรณรงค์ร่วมกันจากเทศบาลไปหน้าอำเภอเมืองปาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ไม่ร่วมกับวันที่ 26 มิถุนายนของทุกปี ซึ่งเป็นวันต่อต้านยาเสพติด ซึ่งทำทุกปี”⁸⁹

1.3 การสร้างกฎเกณฑ์ร่วมกันภายในหมู่บ้าน

ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา.

“การดูแลยาเสพติดในพื้นที่ มีกฎระเบียบเข้าหมู่บ้านของตำบลว่า โครงการของรัฐเรื่องการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดเนี่ยนะ เราก็สร้างระเบียบว่าถ้าครอบครัวไหนยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เราจะชะลอไว้ ไม่ใช่หมายความว่าไม่ให้ชะงัก ไม่ใช่ไม่ให้ แต่ชะลอไว้ก่อน รอตรวจฉี เจอไหม ถ้าไม่เจอก็ให้หรือรอตรวจอีก ถ้าเจอเราก็ชะลอไว้ยังไม่ให้ เราจะไม่รับรองให้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ชุมชนช่วยกันคิดเอง โดยชาวบ้านการร่วมมือร่วมใจในการทำดี โดยเราจะคุยกับชาวบ้านก่อนว่าถ้าไม่เจอจะให้ แต่ถ้าเจอต้องชะลอไว้ก่อน อะไรประมาณนี้ละครับ โดยผ่านการประชุมประชาคมที่ชาวบ้านมาร่วมกันวางกฎระเบียบกันเอง สถิติยาเสพติดในปัจจุบัน ไม่มีเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่เป็นคนเดิม คนใหม่ไม่ค่อยมีชาวบ้านในพื้นที่เป็นหูเป็นตาในการแจ้งเรื่องยาเสพติด มีกล่องรับแจ้งที่ศาลาประชาคมหมู่บ้าน ถ้าเขาเห็นตามไล่ตามมา ชาวบ้านเขาก็แจ้ง เรากลับให้สารวัตรไปตรวจดูว่ามีไหม”⁹⁰

ทั้งนี้ สาเหตุที่ชาวบ้านมาร่วมกันแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนเพราะ **ความตระหนักรู้ถึงปัญหา และความเป็นห่วงลูกหลานในพื้นที่**

ตำบลท่าตุม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน.

“ปัญหายาเสพติดในหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้าน แพทย์อสม. และชาวบ้านเป็นหูเป็นตาให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือถ้ายาระบาดก็ให้ทหารตำรวจเข้ามาจับดำเนินคดี ชาวบ้านมีส่วนร่วมคณะกรรมการ อสม. มามีส่วนร่วมพาลูกหลานในหมู่บ้านติดยาเสพติดเราก็ต้องพาไปบำบัด แจ้งเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลเดียวเขาจะมารับตัวมาดูแลแต่เดือนห้ามปราม

เรื่องเข้าที่ประชุมในที่ประชุมหมู่บ้าน ที่ประชุมตำบล และชาวบ้านก็ร่วมมือกันดี การลักเล็กขโมยน้อยถ้าไม่มียาเสพติดการลักเล็กขโมยน้อยก็ไม่ค่อยมี ชุมชนเข้มแข็งชาวบ้านก็อุ่นใจ ชาวบ้านช่วยกันดูแลหาเบาะแส เพราะเขาถือว่า**แก้ปัญหาให้กับลูกหลานตัวเอง** อย่าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดหรืออบายมุขอื่น

ในตำบลท่าตุมปัญหาเสพติดปัญหาการลักเล็กขโมยน้อยปัญหาการจี้ปล้นไม่ค่อยมีเท่าไร

ในพื้นที่หมู่บ้านมียาเสพติด ก็จะมีปัญหาการลักเล็กขโมยน้อยการจี้ปล้นตามมา บ้านไม่ค่อยอบอุ่นเท่าไรหรอก ก็เลยมาปรึกษาหารือกันแล้วก็แก้ปัญหาตรงนี้ก็เลยดีไป ซึ่งการแก้ปัญหายาเสพติด

⁸⁹ สัก. กำนัน ตำบลเมืองปาน อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. สัมภาษณ์. (17 มิถุนายน 2561)

⁹⁰ เขมชาติ. กำนัน ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. (28 เมษายน 2562)

นี้ก็ทำมา 20 กว่าปีแล้วผมอยู่มา 24 ปีก็ไม่ค่อยละเว้น หมู่บ้านไหนมีปัญหาหาเสพติดผมก็ช่วยไปหาเบาะแสและร่วมมือกัน 3 ฝ่ายช่วยกันดูแล”⁹¹

2) วิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านรวมกลุ่มกันทำในชุมชน เพื่อให้มีรายได้ในครัวเรือนตามความถนัดของแต่ละคน โดยมีการเรียนถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

2.1) การเลี้ยงไก่ไข่ในตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา

“ในการเลี้ยงไก่ไข่ในพื้นที่ ซึ่งก็พอไม่ต้องไปซื้อไข่ไก่แต่ตลาดมากินเท่านั้นล่ะครับ เป็นกลุ่มแม่บ้านแต่ละหลังแบ่งกระจายออกมาในแต่ละครัวเรือนที่เข้ากลุ่มหรือยังล่ะครับจากเดิมรวมกลุ่มกันเลี้ยงเดี๋ยวนี้ก็กระจายในกลุ่มเข้ามาในครัวเรือนของแต่ละคนที่เข้ากลุ่ม การริเริ่มก็มาจากประธานแม่บ้าน กลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ทำมา 7 ปีแล้วครับ มีสมาชิกประมาณ 20 กว่าคนครับ ในการเลี้ยงไก่ไข่ปัญหาที่มีก็คือปัญหาเกี่ยวกับหัวอาหาร อาหารไก่ ถ้าคนไหนที่ไม่มีตั้งค้ก็จะเอาเงินในกลุ่มให้ยืมคือเป็นกลุ่มของแม่บ้านนะครับ”⁹²

2.2) กลุ่มทำสวนลำไย กลุ่มขนม กลุ่มน้ำพริกเผา กลุ่มทอผ้า ในตำบลท่าตุม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

“วิสาหกิจชุมชนในพื้นที่มีหลายกลุ่มเช่น กลุ่มทำสวนลำไย กลุ่มขนม กลุ่มน้ำพริกเผา กลุ่มทอผ้า มีหลายอย่าง 10 กว่ากลุ่ม ก็พอไปได้อยู่ ชาวบ้านได้ประโยชน์จากกลุ่ม ที่ผ่านมามหู่ที่ 7 พัฒนาชุมชนก็มาให้คำแนะนำไป หมู่บ้านพอเพียง หมู่บ้านโอทอปก็เอาสินค้าไปเปิดบูธที่เมืองทองธานี 10 วันเอาของไปขาย เช่นผ้าทอพื้นบ้านขนม โดยกลุ่มเหล่านี้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเอง แต่ทางอำเภอก็มีงบประมาณมาเสริมด้วย

กลุ่มทำสวนลำไยก็ทำเป็นกลุ่มเลย มีการปลูกนาข้าวผสมผสานกัน ไร่นาสวนผสมเลี้ยงหมูเลี้ยงไก่เลี้ยงวัว เศรษฐกิจพอเพียงแล้วอะไรได้เข้าไปเป็นเงินออมเข้าสู่ชุมชนปีสองปีก็ปันผลกันให้กับสมาชิกก็พออยู่พอกิน ช่วงนี้การเก็บลำไยต้องปรับปรุงสวนลำไยกันอยู่กันแบบเข้าไปเย็นกลับ ผู้หญิงก็ทำกลุ่มทอผ้า กลุ่มน้ำพริกเผา กลุ่มขนมหลายอย่างนะ รายได้ก็พออยู่พอกินไม่ใช้ฟุ่มเฟือยมีข้าวกินก็อยู่ได้”⁹³

2.3) กลุ่มปั้นเตาอั้งโล่ ในตำบลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

“ในพื้นที่มีวิสาหกิจชุมชน กลุ่มปั้นเตาอั้งโล่ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ชาวบ้านรวมทำกันเองเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มาร่วมกันทำ มีประธานแล้วก็คณะกรรมการช่วยกันทำนะครับผลผลิตออกมาก็มี

⁹¹ สุรัญ จุ่มเขียว. กำนัน ตำบลท่าตุม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. สัมภาษณ์. (14 พฤษภาคม 2561)

⁹² วิโรจน์ นาปริง. ผู้ใหญ่ ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. (19 กุมภาพันธ์ 2561)

⁹³ สุรัญ จุ่มเขียว. กำนัน ตำบลท่าตุม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. สัมภาษณ์. (14 พฤษภาคม 2561)

คณะกรรมการเอาออกไปจำหน่ายโดยคณะกรรมการมาจากชาวบ้าน วันนี้ก็ทำมาหลายปีแล้วครับแต่ปีนี้รู้สึกว่าจะทำเยอะหน่อย มีสมาชิกประมาณ 10 กว่าคนครับ

มีการสอนให้เรียนรู้ ถ้าใครสนใจก็มาเรียนไม่บังคับด้วยครับมาด้วยความสมัครใจ ตอนนี่ก็มีเทศบาลมาร่วมด้วย”⁹⁴

2.4) กลุ่มกล้วยตากพลังงานแสงอาทิตย์ ในตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

“วิสาหกิจชุมชนตอนนี้มีกลุ่มกล้วยตากพลังงานแสงอาทิตย์ ประสบความสำเร็จและได้รับรางวัลเมื่อ 2-3 เดือนที่ผ่านมา เริ่มต้นจากพัฒนากรอำเภอครับที่เข้ามาให้ความรู้กับชุมชนครับในเขตตำบลแม่แฝกก็ได้เข้ามาจัดกลุ่มแล้วก็มีเงินสำรองกลุ่มให้ชาวบ้านรวมตัวลงทุนแล้วก็มีกลุ่มพลังงานชีวมวลของทางจังหวัดก็เข้ามาเสริมในส่วนของส่วนร่วมก็ได้มาให้ความรู้เกี่ยวกับการทำตู้เตาอบแล้วก็ทางกลุ่มของหมู่บ้านก็มีผลิตภัณฑ์ที่ติดอยู่แล้วนั่นก็คือกล้วยน้ำว้าที่เป็นกล้วยทางทิศเหนือ นะครับ ก็เริ่มจับกลุ่มกันก็ทำเป็นกลุ่มกล้วยตากพลังงานแสงอาทิตย์ ซึ่งแต่เดิมเรามีกล้วยอยู่แล้วแต่ไม่ได้ถูกพัฒนา

มีศูนย์เรียนรู้ที่อยู่ติดกับหอประชุมหมู่บ้านตอนนี้ก็ได้รับการสนับสนุนมาจากหลายหน่วยงาน สมาชิกในกลุ่มก็อายุประมาณ 50 กว่าก็ทำตามที่จังหวัดมันได้โอกาสมันได้ซึ่งผลิตภัณฑ์ของเราต้นทุนวัตถุดิบของเรามีอยู่แล้วครับก็เริ่มจับกลุ่มกันทำเริ่มจาก 10 คน 20 คนก็ค่อยๆ เริ่มไปคนไหนว่างมีผลิตภัณฑ์ก็ค่อยๆเอามาแปรรูปกัน ศูนย์เรียนรู้ก็เอาไว้เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้ส่งต่อๆ กันไปถ่ายทอดกันต่อกันไป ภูมิปัญญาก็เป็น ปรัชญาของคนพื้นที่นั่นแหละที่เป็นความรู้พื้นฐานของคนในชุมชน หาประสบการณ์ไปเรื่อยๆ เราไม่ได้มีความรู้กันอย่างมากก็จบแค่ป. 4 แค่นั้นละครับ

กลุ่มนี้ได้รับรางวัลเป็นกลุ่ม กล้วยตากพลังงานแสงอาทิตย์ของหมู่ 2 ตำบลแม่แฝก ตำบลแม่แฝก ตอนนี้ ก็ทำแพ็คเกจส่งขายแล้วแต่ออเดอร์ส่งตามทางอินเทอร์เน็ต”⁹⁵

2.5) กลุ่มทอผ้าตีนจก ในตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

“วิสาหกิจชุมชน มีกลุ่มทอผ้าตีนจก คือการทอเขาจะแยกกันทอตามบ้านของใครของมัน แล้วก็เอามารวมกันแล้วก็มีผู้มารับซื้อแล้วก็ขายทางอินเทอร์เน็ตบ้างอะไรบ้าง กลุ่มนี้รวมกันมาประมาณ 4-5 ปีแล้วครับ ตอนแรกก็ได้รับการสนับสนุนโดยพัฒนาชุมชนครับจัดตั้งกลุ่มกัน เดียวนี้ก็เริ่มขยายกันทอด้วยการฝึกหัดกันเองในหมู่บ้านครับ ขยายกลุ่มกันเองในชุมชนหมู่บ้านครับ

มีการฝึกหัดการเรียนรู้การทอผ้า คล้ายเรียนรู้กันเองในชุมชนนะครับคนที่ทำไม่เป็นก็มาศึกษากับคนที่ทำเป็นครับ คนไหนที่ทอผ้าเสร็จก็เอาสิ่งทอที่ทำสำเร็จมาขายร่วมกันแล้วก็ขายส่งขาย

⁹⁴ ถนอม ชื่อหลาย. ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. สัมภาษณ์. (17 มิถุนายน 2561)

⁹⁵ ดวงจันทร์ จอมเล็ก. ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์. (11 มีนาคม 2561)

ทางอินเทอร์เน็ต ใน Facebook โดยทางกลุ่มนั้นก็คนที่ใช้ Facebook ใช้ LINE ก็ทำกันไปแบบ
พื้นบ้าน อันนี้เป็นอาชีพเสริมนะครับไม่ใช่อาชีพหลักรายได้ก็ขึ้นอยู่กับคนที่ทำตบประมาณก็ขึ้นอยู่กับ
คนถ้าทำในเวลาว่างก็พอมีรายได้เสริม”⁹⁶

ทั้งนี้การที่ชาวบ้านในชุมชนมารวมกลุ่มกัน ส่วนหนึ่งก็เพื่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน

ตำบลขุนฝาง อำเภอเมือง อุดรดิตต์

“กลุ่มวิสาหกิจชุมชนก็ไปได้ยุ่นะครับแต่ก็ไม่เยอะนะครับ แต่ก็ไปได้อยู่ กลุ่มเขาจะตั้งกลุ่ม
กันเองสมาชิกก็ 5 คน 10 คนอย่างนี้ครับ เขาก็เลือกประธาน เลือกเหรัญญิก เลือกกันไปบริหารกันนะ
ครับ เหตุที่เขารวมกลุ่มกันก็เพื่อความสามัคคีกันครับในหมู่บ้านเนี่ย ใครมีฝีมืออะไรด้านไหนก็เอามา
รวมกันอย่างนี้ครับ ใครมีฝีมือทางด้านน้ำพริก ใครมีฝีมือทางด้านกล้วยอบเนยก็ตั้งกลุ่มกันครับ เพื่อ
ความสามัคคีในหมู่บ้านและในชุมชนอย่างนี้เนาะ”⁹⁷

3) การร่วมกันสร้างระบบประปาใน ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

“ปัญหาของชุมชนก็จะแก้ไขปัญหาภายในชุมชนในส่วนที่เราสามารถทำกันเองได้เช่นการ
พัฒนาในหมู่บ้านโดยไม่ใช้งบแต่ใช้ความสามัคคีในการการพัฒนา บางอย่างเป็นการต่อยอดจาก
โครงการของรัฐอย่างเช่น ระบบประปาของหมู่บ้านที่ได้ต่อน้ำดิบแต่ไม่สมบูรณ์ เราก็ใช้แรงงาน
ภายในหมู่บ้านแล้วก็ใช้งบประมาณที่มีจากกองทุนพัฒนาก็ซุดบ่อเพิ่มขึ้นมาปรับปรุงระบบให้ดีขึ้น
โดยไม่ใช้งบของทางรัฐบาล โดยชาวบ้านที่ทำได้ค่าจ้าง สำหรับอุปกรณ์ที่เราใช้เงินการใช้เงิน
ของกองทุนพัฒนาหมู่บ้านครับที่เป็นดอกผลจากศูนย์สาธิตการเรียนรู้บ้าง จากกองทุนเงินล้านบ้าง มา
จัดหาอุปกรณ์ ก็คือดอกผลจากกองทุนโครงการต่างๆ ก็นำมาใส่ไว้ในกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเพื่อใช้ใน
การพัฒนาหมู่บ้านร่วมกันซึ่งหมู่บ้านจัดการเองเลย

ปัญหาคือเราจะรอแต่งบของหลวงบางครั้งมันก็ไม่ทันในการแก้ไขปัญหาภายในหมู่บ้าน เราก็
เลยต้องใช้บุคลากรของหมู่บ้านและงบประมาณของหมู่บ้านในการแก้ไขปัญหากันไป

ที่ชาวบ้านมาร่วมกันทำทั้งที่ไม่ได้เงินเพราะระบบประปานี้ชาวบ้านเป็นเป็นผู้ได้รับ
ผลประโยชน์จากการใช้น้ำเวลามีปัญหาที่เรียกผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการใช้น้ำมาช่วยกัน ทาง
ราชการระบบการใช้น้ำก็ไม่คล่องตัวเราแก้ไขกันเองก็จะแก้ไขได้เร็วได้คล่องตัวความร่วมมือก็มาจาก
ชุมชนพึ่งตนเองกัน ชาวบ้านเขาตระหนักว่าเป็นปัญหาร่วมกัน ไม่ได้ค่าจ้างประโยชน์ที่ได้รับเป็น
ประโยชน์ทางตรงและทางอ้อม”⁹⁸

⁹⁶ อุดลย์ สุรายศ. ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน. (23 เมษายน 2561)

⁹⁷ ประเสริฐ. ผู้ใหญ่ ตำบลขุนฝาง อำเภอเมือง อุดรดิตต์. สัมภาษณ์ (3 มิถุนายน 2561)

⁹⁸ อุดลย์ สุรายศ. ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน. (23 เมษายน 2561)

4) ระบบสวัสดิการการรักษาพยาบาลในหมู่บ้าน ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

“เรื่องของสวัสดิการครับที่เราเก็บให้สมาชิกรวมเงินปีละ 200 บาท แล้วนำมาจัดสวัสดิการการรักษาพยาบาล ถ้าสมาชิกท่านไหนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เราก็จะไม่ให้สวัสดิการตรงนี้เป็นเวลา 1 ปี แล้วแต่สวัสดิการว่าจะมากน้อยแค่ไหน โดยถ้าเจ็บป่วยไปนอนโรงพยาบาล เราจะให้ค่าเสียเวลาเขาคืนละ 150 บาท แต่ทั้งหมดต้องไม่เกิน 3,000 บาท

รวมถึงสวัสดิการเรื่องเด็กแรกเกิด ให้ครอบครัวละ 500 บาท ให้ครั้งเดียว แต่ถ้าเสียชีวิตเราจะให้ 10,000 บาท แต่เราจะหักไว้ส่วนกลาง 500 บาท ก็จะได้ไป 9,500 บาท โครงการนี้ทำมาหลายปีแล้วครับ สมาชิกทั้งหมดมีประมาณเกือบ 5,000 แล้วครับ เพราะชาวบ้านเขาทำแล้วได้ใช้ประโยชน์จากโครงการนี้ สมาชิกตอนนี้มีเพิ่มขึ้นทุกปีครับ ตอนนี้เราก็ได้รับงบจากภาครัฐมาช่วย ปีละ 200,000 บาท เป็นงบที่ทางกระทรวงพัฒนาสังคมให้เจ้าหน้าที่มาตรวจสอบระบบบัญชี หลักการบริหารจัดการเรา โอเคไหม มีการเก็บเอกสารหลักฐานโอเคไหม แล้วเขาก็จะสนับสนุนให้เงินกองทุนภายใต้ชื่อ กองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งริเริ่มโดยชาวบ้านครับ แรกๆก็ไม่มีก็หลัง แล้วรัฐก็มาสนับสนุนในช่วงหลัง ตอนนี้มีเงินประมาณ 3 ล้านบาทบาทครับ ชาวบ้านส่วนใหญ่ร่วมไม่ร่วมมือกันดี อย่างมีงานบุญงานวัด ตั้งกองผ้าป่า ช่วยเหลือกันดี”⁹⁹

5) การแก้ปัญหาที่ดินชุมชนและการออกเอกสารสิทธิ์ ในตำบลขุนฝาง อำเภอเมืองอุตรดิตถ์

“ปัญหาที่ดินชุมชนแก้ไขปัญหาไปเสร็จแล้วครับ คือแถวบ้านที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์ ชาวบ้านก็รวมตัวกัน แล้วก็ช่วยกันขับเคลือน จัปจีพีเอสว่าอยู่ในเขตป่าหรือเปล่า แล้วก็ไปยื่นให้กับผู้ว่าฯ ผู้ว่าฯ ก็เลยให้ออกสำรวจว่าเป็นที่ดินที่สามารถออกโฉนดได้ครับ

เรื่องนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2553 และเสร็จสิ้นปี 2557 โดยชาวบ้านที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในเขตหมู่บ้านมีประมาณ 100 กว่าแปลงครับ จุดเริ่มต้นคือชาวบ้านที่ทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ ถ้าเกิดภัยแล้งเกิดอุทกภัย ก็ไม่มีเอกสารสิทธิ์ไปยื่นยันทางราชการก็ช่วยอะไรไม่ได้ครับ มันติดเรื่องอะไร เรื่องของเขตป่าหรือเปล่า เรื่องของเขตอนุรักษ์หรือเปล่า แต่พอขีดเส้นไปแล้วมันไม่ใช่

เริ่มต้นมาจากปี 49 ครับ ช่วงนั้นน้ำท่วมอุตรดิตถ์ครับ ก็มีการช่วยเหลือเรื่องอุทกภัยครับ ทำกันมาเรื่อยๆจนมาจับในเรื่องของที่ดิน ว่าไม่ได้รับการช่วยเหลือเพราะไม่ได้ถือครองเอกสารสิทธิ์ใดๆ จากนั้นก็เลยรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องแก้ไขปัญหา โดยยื่นกับผู้ว่าฯ ซึ่งผู้ว่าฯ ช่วงนั้นท่านก็สนใจให้ความร่วมมือด้วย โดยในปัจจุบันคนในพื้นที่มีเอกสารสิทธิ์เรียบร้อยแล้ว”¹⁰⁰

⁹⁹ เขมชาติ. กำนัน ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. (28 เมษายน 2562)

¹⁰⁰ สมพร. ผู้ใหญ่ ตำบลขุนฝาง อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์. สัมภาษณ์. (3 มิถุนายน 2561)

6) การแก้ปัญหาการคายางพาราตกต่ำ ในตำบลดอนศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

“เรื่องที่ร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาหรือจัดการก็ยังเรื่องยางพาราราคาตกต่ำก็มีการรวมกลุ่มกันจะมีพื้นที่ในสปกหรือไม่มีเอกสารสิทธิ์เนาะก็มาแก้ไขการเป็นบางอย่างบางอย่างไปครับ เวลาที่มีปัญหายางพาราตกต่ำเดี๋ยวนี้อาณาเขตก็มารวมกลุ่มกันครับเอาอย่างมารวมกันเป็นกลุ่มแล้วขายร่วมกัน ซึ่งเป็นความคิดของชาวบ้านพอกำหนดแล้วในอำเภอครับรวมกลุ่มกันก่อตั้ง ก็เริ่มมาประมาณ 3 เดือนแล้วครับ ชาวบ้านทั้งหมดคนที่มีส่วนยางก็เอายางมารวม บางคนบางคนก็ไม่มารวม เพราะเราไม่ไหวเลยต้องขายก่อนที่เอามารวมกันแล้วขายก็เพื่อให้สามารถต่อรองกับพ่อค้าคนกลางได้”¹⁰¹

7) การดูแลสุขภาพป่าชุมชน ในตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

“ป่าชุมชน จะมีกลุ่มของ รสพ. อสม. คณะกรรมการหมู่บ้าน ก็มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแล้วก็จะมีการในช่วงที่ว่างจากงานก็จะแวะเวียนกันไปดูคะในพื้นที่ป่า

การที่จะให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมก็มาจากการทำประชาคมคะ มันมีช่วงตั้งแต่หมอกควันนะคะ เรามาประชุมกันบ่อย เราก็ใช้กลุ่มจากตรงนั้นละคะทางตำรวจบ้านและอะไหล่ในเรื่องของการอนุรักษ์ไม่ให้มีการเผาป่าอย่างนี้ละคะ

ชาวบ้านเขาเต็มใจช่วยเหลือ คือมันมีทรัพยากรธรรมชาติเนาะเขาก็เลยมีใจรักกัน อยากรักษาทรัพยากรธรรมชาติเนี่ยเราก็อนุญาตให้เขาออกมาได้คะอย่างเช่นเห็ด เห็ดป่า เขาก็เลยไม่มีการเข้าไปทำลายป่าเพราะว่าถ้าคนเข้าไปทำลายป่าคนก็ไม่มีเห็ดให้เก็บอีกคะ คือเก็บได้แต่ต้องช่วยกันดูแลรักษาให้คงอยู่

ในการแก้ไขปัญหาหมอกควันเราจะให้เขาไปทำแนวกันไฟคะ แล้วก็ให้ความรู้เวลาเข้าไปเก็บเห็ดก็ขอให้งดในเรื่องของการสูบบุหรี่ให้งดเผามีการประกาศเสียงตามสายถ้าเวลาเราเจอเราก็ทำตามมาตรการในชุมชนเช่น เราก็เรียกมาแล้วก็บอกว่าตอนนี้มันมีมาตรการของทางราชการในการปรับคะ แต่ในพื้นที่ไม่มีนะคะชาวบ้านก็ร่วมมือร่วมใจกันดีไม่ได้ฝ่าฝืน

ภาครัฐเนี่ยปีหนึ่งก็จะมีการสนับสนุนประมาณหมื่นกว่าบาท เป็นของจากอำเภอในการช่วยกันทำแนวกันไฟ ถ้ามว่ากลุ่มที่ไปเนี่ยมันไม่คุ้มกันหรอก แต่ว่าเวลากลุ่มที่เราไปเนี่ยอย่างบางครั้งใช้เงินแค่นี้คือมันไม่มีค่าตอบแทนค่าน้ำมัน ชาวบ้านก็ต้องไปด้วยใจเลย”¹⁰²

8) การทำฝายแม้ว ฝายชะลอน้ำ ในตำบลเมืองปาน อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

“เรื่องสิ่งแวดลอม มีการร่วมกันทำฝายแม้ว ฝายชะลอน้ำ เพื่อแก้ปัญหาคาการชะลอน้ำและความชุ่มชื้นของป่า โดยเป็นความคิดที่เริ่มจากผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านร่วมกัน แต่เดี๋ยวนี้อาจมีกิจกรรมทุก

¹⁰¹ นพดล ไผ่ใจ. กำนันตำบลดอนศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์. (3 สิงหาคม 2562)

¹⁰² จินตหรา ฉาใจ. ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. สัมภาษณ์. (22 เมษายน 2561)

เดือนใน 9 หมู่บ้าน อย่างบ้านผมบ้านดอนแก้วหมู่ 2 หมุนเวียนกันปลูกป่า อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แม่น้ำลำธาร โดยเวียนกันทำทุกเดือนใน 9 หมู่บ้าน โดยชาวบ้านมาร่วมกันเยาะ ประมาณ 200-300 คน

โดยผู้ใหญ่บ้านจะมาประชุมกันก่อน 9 หมู่บ้านแล้วหมุนเวียนกันทำแต่ละเดือน 9 หมู่บ้าน เช่นกำจัดยุงลาย เป็นต้น โดยกำนันมีหน้าที่ประสานว่าเราจะทำหมู่บ้านไหน เช่น ปลูกป่า ทำฝายแม้ว แต่ไม่มีงบฯ อะไรรนะ ช่วยกันครับ”¹⁰³

9) กองทุนเงินหมุน ในตำบลเมืองปาน อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

“กองทุนเงินหมุน ตอนเป็นผู้ใหญ่ครั้งแรก มีเงิน 30,000 บาท ตอนนี้ให้คณะกรรมการบริหาร เนอะ และประชุมชาวบ้าน ตอนนี้มีเงินเป็นแสนนะ จากเงิน 30,000 บาท โดยอำเภอสมัยก่อนเนอะ ปี 2548 เขาให้หมามาให้ชาวบ้านเลี้ยง พอดีชาวบ้านเลี้ยงหมูติดเชื้อ หมูตายก็ขายกัน ก็เลยขายกันเอาเงินมารวมมีเงินต้นทุนอยู่ 30,000 กว่าบาท แล้วก็เอาให้ชาวบ้านกู้เนอะ ตอนแรกก็กู้คนละ 1,300 บาทเนอะ กู้ 1,300 บาท 4 เดือนเอามาคืน 1,400 บาท 4 เดือนครั้ง ปีละก็ 3 ครั้งเนอะ จากเงิน 1,300 ก็เป็น 1,700 เนอะ ก็ทำอย่างเนี่ยครับ”¹⁰⁴

10) การทำถนนไปพื้นที่ทางการเกษตรที่ห่างไกล และการทำลำเหมืองสาธารณะ ในตำบลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

“ปัญหาที่ชาวบ้านแก้ไขปัญหากันเองโดยที่รัฐไม่ได้ให้เงินมา ก็มีการทำถนนไปพื้นที่ทางการเกษตรซึ่งชาวบ้านช่วยกันทำก่อน แล้วขอให้เป็นแนวทางสัญญาไปมาพอได้แล้วหลังจากนั้นก็มึงบไทยั่งยืนเข้ามาเสริมแล้วก็สำเร็จครับ อันนี้เริ่มจากชาวบ้านมาประชุมกันว่าไม่มีถนนเข้าไปในพื้นที่การเกษตรก็เลยร่วมกันทำ แรงงานก็คือชาวบ้านนี่แหละครับที่มาร่วมกันทำแม้ไม่ได้ค่าจ้างเขาก็มาร่วมกันทำ เราก็คุยกันเพราะก่อนที่จะได้งบมาต้องมีแนวทางนำร่องเราก็เลยมาคุยแล้วเราก็เริ่มทำกัน เส้นทางมี 3 เส้นทางครับ เส้นทางที่ 1 ก็ประมาณกิโลครึ่ง รวมทั้งหมดประมาณ 4 กิโลเมตรเป็นพื้นที่หน้าแต่ไม่เป็นเส้นเดียวนะครับแบ่งเป็น 3 เส้น”¹⁰⁵

“เหตุที่ชาวบ้านมาทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างทำงานส่วนรวมร่วมมือกันทำงาน การพัฒนาที่สาธารณะ เพราะมีการทำเป็นประจำใครอย่างวันสำคัญต่างๆก็มีวันพ่อ วันแม่ ก็ทำแล้วก็สำหรับเหมืองสาธารณะเราก็ต้องทำทุกปีไ้ครับในฤดูทำนา ลำเหมืองสาธารณะ คือก่อนเราจะทำนาเรา

¹⁰³ สัก. กำนัน ตำบลเมืองปาน อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. สัมภาษณ์. (17 มิถุนายน 2561)

¹⁰⁴ สัก. กำนัน ตำบลเมืองปาน อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. สัมภาษณ์. (17 มิถุนายน 2561)

¹⁰⁵ ถนอม ชื่อหลาย. ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. สัมภาษณ์. (17 มิถุนายน 2561)

ก็มีการขุดลอกลำธารสาธารณะเป็นร่องน้ำให้น้ำเข้าหน้านะครับ แล้วเราก็ร่วมแรงร่วมใจกันขุดซึ่งมันจะเป็นลำเหมืองละที่จะผ่านนาชาวบ้านหลายๆ คน”¹⁰⁶

กล่าวโดยสรุป วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีผลต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็งนั้น แม้สอบถามในแบบสอบถามชาวบ้านจะเห็นด้วยว่า วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมมีผลต่อแนวทางหรือหนทางไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็งนั้น แต่จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านกลับไม่รู้จักคำว่า “ทุนทางสังคม” ว่ามีความหมายว่าอย่างไร แม้ว่ารัฐจะผลิตคำนี้ขึ้นมาโดยใส่ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และนโยบายรัฐบาลก็ตาม ทั้งนี้มีความเป็นไปได้ว่า เป็นข้อจำกัดของ “วาทกรรม” ต่อความเข้าใจของชาวบ้าน แต่ถ้าทอนวาทกรรม “การพัฒนาทุนทางสังคม” ให้อยู่ในคำที่เข้าใจง่ายขึ้นในความหมายของ “การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ” เพื่อนำไปสู่การพึ่งพากันเอง แก้ปัญหาในพื้นที่กันเองของคนในชุมชน ชาวบ้านเข้าใจและมีการถ่ายทอดโดยระบบราชการที่ใกล้ชิดกับพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาในพื้นที่ด้วยกันเองซึ่งเป็นลักษณะของชุมชนเข้มแข็งที่มียั่งยืนจากกระบวนการเรียนรู้จากการเข้ามามีส่วนร่วม ผ่านตัวอย่างชุมชนเข้มแข็งที่มีฐานมาจากทุนทางสังคมข้างต้น

ทั้งนี้ก็ไม่อาจสรุปได้อย่างยิ่งยวดว่า ชุมชนเข้มแข็งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากวาทกรรมการพัฒนาทางสังคมที่รัฐผลิตขึ้นมาทั้งหมด ทั้งนี้อาจเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ (nature) ของพื้นที่/ชุมชนที่ศึกษา ลักษณะเฉพาะของผู้นำชุมชน คนในชุมชน รวมถึงจารีตประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน ที่อาจหล่อหลอมให้เกิดทุนทางสังคมที่เป็นการ “การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ” ของชาวบ้านในชุมชนเอง ที่ตระหนักและเห็นปัญหาในชุมชนร่วมกัน และแก้ปัญหาในพื้นที่ร่วมกัน ซึ่งเป็นลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง โดยอาจจะไม่ได้มาจากการส่งมอบ “วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคม” โดยรัฐทั้งหมด

¹⁰⁶ ถนอม ชื่อหลาย. ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. สัมภาษณ์. (17 มิถุนายน 2561)

ตอนที่ 3

แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง

ตารางที่ 4.3 ท่านคิดว่าปัจจัยใดต่อไปนี้เป็นปัจจัยที่สนับสนุน เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่เข้มแข็ง

ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม	
	ชุมชนตำบลดอนศิลา	ชุมชนบ้านโป่ง	ชุมชนตำบลท่าตุ้ม	ชุมชนตำบลเมืองปาน	ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ	ชุมชนตำบลขุนควร	ชุมชนตำบลป่าแดง	ชุมชนตำบลศรีสะเกษ	ชุมชนตำบลขุนฝาง		
	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)
1. ในสังคม/ชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นของท่านยังมีผู้นำทางความคิด อาทิ ประชาชนชาวบ้าน พ่อหลวง ผู้นำชุมชน ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในชุมชนชุมชนท้องถิ่นให้ยึดถือเป็นแบบฉบับของการเป็นคนเก่งคนดี	3.97 (1.09)	3.82 (1.22)	3.92 (1.11)	4.07 (1.07)	3.96 (1.07)	3.67 (1.16)	3.66 (1.14)	3.23 (1.34)	3.22 (1.31)	3.64 (1.25)	มาก
2. ระบบคุณค่าที่ตีงามในยุคนั้น บรูษยยังไม่ได้ลดความสำคัญลง หากแต่ยังคงดำรงอยู่ในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นของท่านทำให้สมาชิกในชุมชนยังมีความเอื้ออาทร เคารพอาวุโสและยังยึดมั่นในหลักศีลธรรม	3.89 (.94)	3.79 (1.09)	3.88 (.96)	4.03 (.92)	3.92 (.95)	3.63 (1.04)	3.61 (1.05)	3.18 (1.28)	2.92 (1.20)	3.60 (1.14)	มาก

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม	
	ชุมชนตำบลคอนศิลา	ชุมชนบ้านโป่ง	ชุมชนตำบลท่าตุ้ม	ชุมชนตำบลเมืองปาน	ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ	ชุมชนตำบลขุนควร	ชุมชนตำบลป่าแดง	ชุมชนตำบลศรีษะเกษ	ชุมชนตำบลขุนฝาง		
	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	
3. สถาบันหรือองค์กรในชุมชนของท่าน อาทิ วัด โรงเรียน เป็นต้น ยังคงจัดกิจกรรมการพัฒนาชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นของท่าน เพื่อให้สมาชิกของชุมชนมีค่านิยมความเชื่อและพฤติกรรมที่เชื่อมต่อการพัฒนาชุมชนของท่านให้มีความยั่งยืนที่นำไปสู่การทำให้ชุมชนของท่านมีความเข้มแข็ง	3.62 (1.003)	3.43 (1.15)	3.57 (1.02)	3.72 (1.03)	3.64 (1.02)	3.35 (1.03)	3.40 (1.04)	2.97 (1.16)	2.76 (1.12)	3.34 (1.13)	ปานกลาง
4. เศรษฐกิจทางเลือกอันได้แก่ วิสาหกิจชุมชน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่างมีส่วนในการทำให้สมาชิกในชุมชนจะจับจ่ายใช้สอยอะไรก็ใช้ความคิดไตร่ตรองไม่ให้เกิดความพอดี ทำให้ชุมชนของท่านมีความเข้มแข็ง	3.67 (1.12)	3.47 (1.26)	3.64 (1.13)	3.79 (1.13)	3.74 (1.10)	3.45 (1.14)	3.47 (1.13)	3.04 (1.27)	2.83 (1.24)	3.41 (1.23)	ปานกลาง

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม	
	ชุมชนตำบลดอนศิลา	ชุมชนบ้านโป่ง	ชุมชนตำบลท่าตุ้ม	ชุมชนตำบลเมืองปาน	ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ	ชุมชนตำบลขุนควร	ชุมชนตำบลป่าแดง	ชุมชนตำบลศรีสะเกษ	ชุมชนตำบลขุนฝาง		
	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	
5. สมาชิกในชุมชนของท่านไม่ว่าจะประกอบอาชีพอะไร อาทิ ทำกิจกรรม ศิลปะ อนุรักษ์บำรุงศิลปวัฒนธรรมส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวพ่อหลวง ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชุมชนที่ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งมายังอีกรุ่นหนึ่ง	3.61 (1.09)	3.47 (1.18)	3.58 (1.10)	3.73 (1.11)	3.69 (1.06)	3.60 (1.10)	3.47 (1.09)	3.04 (1.23)	2.79 (1.17)	3.38 (1.18)	ปานกลาง
6. การที่สื่อมวลชนถือเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อและพฤติกรรมของคนในสังคม/ชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น แต่มีข้อสังเกตว่าบุคลากรและองค์กรของสื่อยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการประกอบอาชีพอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังมีปัญหาอุปสรรคด้านความมั่นคงในการประกอบอาชีพและการดำเนินธุรกิจ ทำให้สายงานเป็นไปตามกระแส และ	3.49 (1.00)	3.36 (1.08)	3.50 (1.00)	3.65 (1.02)	3.59 (.98)	3.30 (.98)	3.41 (.99)	2.98 (1.12)	2.82 (1.09)	3.31 (1.08)	ปานกลาง

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม	
	ชุมชนตำบลคอนศิลา	ชุมชนบ้านโป่ง	ชุมชนตำบลท่าตุ้ม	ชุมชนตำบลเมืองปาน	ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ	ชุมชนตำบลขุนควร	ชุมชนตำบลป่าแดง	ชุมชนตำบลศรีษะเกษ	ชุมชนตำบลขุนฝาง		
	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)
คำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดเป็นหลัก ท่านคิดว่าจากสภาวะของสื่อมวลชนดังกล่าวได้มีหรือนำไปสู่การกระตุ้นตลอดซึ่งนำสังคม/ชุมชน สมาชิกของสังคม/ชุมชนไปในทิศทางที่ไม่เหมาะสมทำให้ขาดภูมิคุ้มกัน ท่านเห็นด้วยหรือไม่											
7. องค์กรชุมชน/องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) มีเครือข่ายการทำงานหลากหลายแต่ยังมีความแตกต่างทางความคิด และแนวทางปฏิบัติ รวมทั้งการยอมรับจากภาคีต่างๆ โดยเฉพาะภาครัฐประกอบกับข้อจำกัดด้านการเงิน จึงเป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการทำงาน	3.50 (1.06)	3.36 (1.17)	3.51 (1.08)	3.66 (1.10)	3.63 (1.08)	3.60 (1.10)	3.41 (1.07)	2.98 (1.19)	2.76 (1.14)	3.33 (1.17)	ปานกลาง

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม	
	ชุมชนตำบลคอนศิลา	ชุมชนบ้านโป่ง	ชุมชนตำบลท่าตุ้ม	ชุมชนตำบลตำบลเมืองปาน	ชุมชนตำบลตำบลบ้านถ้ำ	ชุมชนตำบลตำบลขุนควร	ชุมชนตำบลตำบลป่าแดง	ชุมชนตำบลตำบลศรีษะเกษ	ชุมชนตำบลตำบลขุนฝาง		
	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}		
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)		
8. แม้สังคม/ชุมชนท้องถิ่นในระยะหลังๆ ได้เปิดกว้างในแง่ของการยอมรับสิ่งใหม่ๆ จากภายนอก และสามารถนำสิ่งใหม่ๆ มาผสมผสานกับสิ่งเก่าแล้วปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตของสังคม/ชุมชนได้ ทำให้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขณะนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายเรื่องได้สอดแทรกในชีวิตประจำวัน แต่ปัญหาคือยังขาดการรวบรวมต่อยอดและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบจึงทำให้ไม่สามารถนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดังกล่าวมาอนุรักษ์ฟื้นฟูพัฒนาศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นได้เท่าที่ควร	3.57	3.40	3.58	3.75	3.67	3.38	3.42	2.99	2.79	3.35	ปานกลาง
	(1.06)	(1.12)	(.99)	(1.00)	(.97)	(.99)	(1.00)	(1.14)	(1.12)	(1.10)	
9. ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีด้านข่าวสารข้อมูลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยขณะที่การเปิดสังคม/ชุมชนท้องถิ่นขาดภูมิคุ้มกันที่ดีพอ ประกอบกับปัจจัยเสี่ยงยังมีอยู่มาก ทำให้มีผลกระทบต่อกองทุนทางสังคมโดยตรงและโดยอ้อม	3.74	3.59	3.73	3.88	3.79	3.50	3.52	3.09	2.86	3.48	ปานกลาง
	(1.08)	(1.21)	(1.11)	(1.09)	(1.07)	(1.12)	(1.09)	(1.25)	(1.12)	(1.21)	

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม	
	ชุมชนตำบลคอนศิลา	ชุมชนบ้านโป่ง	ชุมชนตำบลท่าตุ้ม	ชุมชนตำบลเมืองปาน	ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ	ชุมชนตำบลขุนควร	ชุมชนตำบลป่าแดง	ชุมชนตำบลศรีษะเกษ	ชุมชนตำบลขุนฝาง		
	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)
10. การที่สังคมไทยก้าวอย่างเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากขึ้นส่งผลให้ภาระพึ่งพิงของประชากรสูงอายุในระดับสูง จึงจำเป็นต้องมีระบบการเตรียมความพร้อมที่ดี โดยการฟื้นฟูความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัวและระบบเครือญาติในการเห็นทุนทางสังคมดูแลผู้สูงอายุแต่ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ยังขาดการวางแผนและการเตรียมความพร้อมที่ดีทำให้การพัฒนาฟื้นฟูความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัว เครือญาติในการเป็นทุนรอนทางสังคมดูแลผู้สูงอายุทำได้ยาก	3.85	3.73	3.83	3.98	3.89	3.60	3.61	3.18	2.90	3.57	มาก
	(1.03)	(1.16)	(1.05)	(1.02)	(1.02)	(1.10)	(1.08)	(1.27)	(1.24)	(1.19)	
รวม	3.70	3.54	3.67	3.82	3.75	3.46	3.49	3.06	2.84	3.42	ปานกลาง
	(.36)	(.66)	(.51)	(.50)	(.55)	(.62)	(.75)	(.96)	(.98)	(.82)	

จากตารางที่ 4.3 ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง พบว่าระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.42$)

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง ปรากฏว่าค่าเฉลี่ยที่เห็นด้วยจากสูงที่สุด รองลงมา และน้อยที่สุด ได้แก่ ในสังคม/ชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นมีผู้นำทางความคิด อาทิ ประชาชนชาวบ้าน พ่อหลวง ผู้นำชุมชน ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในชุมชน ชุมชนท้องถิ่นให้ยึดถือเป็นแบบฉบับของการเป็นคนเก่งคนดีเห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 3.64$) รองลงมา คือ ระบบคุณค่าที่ดำรงในยุครบรพบุรุษยังไม่ได้ลดความสำคัญลง หากแต่ยังคงดำรงอยู่ในชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น ทำให้สมาชิกในชุมชนยังมีความเอื้ออาทร เคารพอาวุโส และยังยึดมั่นในหลักศีลธรรม เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{x} = 3.60$) และที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด การที่สื่อมวลชนถือเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อและพฤติกรรมของคนในสังคม/ชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น แต่มีข้อสังเกตว่าบุคลากรและองค์กรของสื่อยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการประกอบอาชีพอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังมีปัญหาอุปสรรคด้านความมั่นคงในการประกอบอาชีพและการดำเนินธุรกิจ ทำให้สายงานเป็นไปตามกระแส คำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดเป็นหลัก จากสถานะของสื่อมวลชนดังกล่าวได้มีหรือได้นำสังคม/ชุมชน สมาชิกของสังคม/ชุมชนไปในทิศทางที่ไม่เหมาะสม ทำให้ขาดภูมิคุ้มกัน และเห็นด้วยในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.31$) ที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

เมื่อพิจารณาตามพื้นที่ปรากฏว่าทุกพื้นที่ โดยเรียงลำดับจากพื้นที่ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา และน้อยที่สุด ตามลำดับ ดังนี้

1.1 ชุมชนตำบลเมืองปาน : อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง เห็นด้วยระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง ($\bar{x} = 3.82$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ ผู้นำทางความคิด อาทิ ประชาชนชาวบ้าน พ่อหลวง ผู้นำชุมชน ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในชุมชน ชุมชนท้องถิ่นให้ยึดถือเป็นแบบฉบับของการเป็นคนเก่งคนดีเห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 4.07$)

1.2 ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ : อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา เห็นด้วยระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรองลงมาเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง ($\bar{x} = 3.75$) พิจารณารายประเด็น

ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ ผู้นำทางความคิด อาทิ ปราชญ์ชาวบ้าน พ่อหลวง ผู้นำชุมชน ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในชุมชน ชุมชนท้องถิ่นให้ยึดถือเป็นแบบฉบับของการเป็นคนเก่งคนดีเห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 3.96$)

1.3 ชุมชนตำบลขุนฝาง : อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เห็นด้วยระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยที่สุดเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนขอชุมชนที่เข้มแข็ง ($\bar{x} = 2.48$)
 พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ ผู้นำทางความคิด อาทิ ปราชญ์ชาวบ้าน พ่อหลวง ผู้นำชุมชน ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในชุมชน ชุมชนท้องถิ่นให้ยึดถือเป็นแบบฉบับของการเป็นคนเก่งคนดีเห็นด้วยระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.22$)

ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง จากข้อมูลทางสถิติพบว่าผู้นำทางความคิด อาทิ ปราชญ์ชาวบ้าน พ่อหลวง ผู้นำชุมชน มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในชุมชน ชุมชนท้องถิ่นให้ยึดถือเป็นแบบฉบับของการเป็นคนเก่งคนดี เป็นปัจจัยที่มีค่าสถิติสูงที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับบริบททางการเมืองและการบริหารที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม ซึ่งก็คือ ผู้นำชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น (ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส หรือพ่อหลวง) มีความน่าเชื่อถือและมีความไว้วางใจในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

ปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาทุนทางสังคม (การร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง จัดการและแก้ไขปัญหาตนเองได้ นั้นประกอบด้วยปัจจัยดังต่อไปนี้ คือ บทบาทของผู้นำชุมชน ลักษณะพื้นฐานทางสังคม การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังปัญหา การยึดมั่นในประเพณีท้องถิ่น และการตระหนักในปัญหาาร่วมกัน

1) บทบาทของผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนต้องเป็นแบบอย่างของชุมชน ทำให้คนในชุมชนเห็น คนในชุมชนจึงเชื่อ ศรัทธา และไว้วางใจ และออกมาร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ (ทุนทางสังคม) เพื่อจัดการแก้ไขปัญหาในชุมชนเอง พึ่งพิงตนเอง

“พื้นที่ที่อยู่อาศัยในปัจจุบันชาวบ้านไม่ได้มีเอกสารสิทธิ์ใดๆ ชุมชนเขาก็มาช่วยกันตั้งแต่คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยกันว่าจะทำอย่างไรให้ชาวบ้านเขามีเอกสารสิทธิ์มีที่ดินที่ถูกต้อง ก็ช่วยกันคืออย่างที่ดิน ก็มีการรักษาที่ดินเกี่ยวกับป่าชุมชน ป่าหมู่บ้าน ด้วยกันครับ

เหตุที่ชาวบ้านร่วมมือร่วมใจกันเนื่องจาก เบื้องต้นก็คือ **ผู้นำก็ต้องเป็นตัวนำก่อน แล้วทำอะไรให้ชาวบ้านเขาเห็น ว่าเราควรจะ หัวแหนด รักษาที่ดินของเรา ช่วยกันรักษา** เอาพื้นที่สาธารณะมาใช้ประโยชน์ก่อน อันดับต่อไปก็ช่วยกันผลักดันให้พื้นที่ของชาวบ้านที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ให้ทางภาครัฐเขารับรอง ช่วยผลักดันหาเอกสารสิทธิ์ให้ชาวบ้านเขา ก็เป็นที่มาของโครงการคสช. และโฉนดชุมชน ครั้นชาวบ้านเขาให้ความร่วมมือดีมาก ๆ เลย เขาจะรักเขาจะหวงแหนป่าที่มีในหมู่บ้านในชุมชน

เหตุที่ชาวบ้านร่วมกับเราเพราะ เนื่องจากในพื้นที่ในชุมชนตำบลมันไม่มีเอกสารสิทธิ์นะ ครับ คือปัญหาละครับ จะเอาที่ดินไปทำอะไรไม่ได้ก็เลยตื่นตัวกันครับ”¹⁰⁷

2) ลักษณะสังคมชนบท ที่ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกัน

“แนวคิดที่ทำให้ชาวบ้านร่วมมือ ร่วมใจกับเราได้เพราะ **เรายังเป็นชนบท เราคุยกันง่าย** แต่ถ้าเป็นชุมชนเมือง มันจะคุยกันยากนิดนึง เพราะว่าในชุมชนเมืองส่วนใหญ่ จะเป็นผู้มีอันจะกิน เป็นข้าราชการอะไรเนี่ยแหละ แต่ว่าของชุมชนชนบทอย่างของพ่อกำนันเนี่ย ถ้าเรามองภาพรวมเนี่ย คนที่ไปเล่นการพนันมันไม่ค่อยมี หรือถ้ามีเราก็กินดื่มกันได้ง่าย เพราะเราอยู่ชุมชนเนี่ย”¹⁰⁸

3) การรู้จักกันของผู้นำ การสร้างเครือข่ายในการแก้ไขปัญหา

“ส่วนใหญ่ผู้นำจะรู้จักกัน และคุยกัน เจอกันตลอด และถามไถ่ตลอดว่าเป็นไง กฎระเบียบที่เราสร้างร่วมกันเนี่ย เราปฏิบัติได้ไหม ถ้าไม่ได้เราก็จะช่วยกันเป็นหูเป็นตาครับ ชุมชนมันอยู่ใกล้ๆ กัน บริบทเหมือนกัน ถือว่าเป็น**เครือข่าย**ได้เลยครับ”¹⁰⁹

4) การยึดมั่นในประเพณีท้องถิ่น

ในบางชุมชนจะมีประเพณีท้องถิ่น ซึ่งเป็นจารีตในชุมชน ที่คนในชุมชนยึดมั่นปฏิบัติ เช่น **“ประเพณีการทำตามคำมั่น”** ผ่าน **“กลุ่มยุ่งฉางข้าว”** ที่เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาข้าวในชุมชน ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

“กลุ่มยุ่งฉางข้าว เป็นข้าวเปียกในช่วงนี้ให้ชาวบ้านยืมไป ถ้าเขาเก็บเกี่ยวก็เอามาใช้คืนได้เหมือนเดิม เช่น ยืม 100 กิโล มาคืน 110 กิโล โดยริเริ่มโดยโครงการหมู่บ้าน อพป. แต่ก่อนมีทุกหมู่บ้าน แต่มีหมู่บ้านผมหมู่บ้านเดียวที่ยังคงอยู่ เขาจะให้งบประมาณ ต้นทุนมา แต่บางบ้านมันสูญหายไป ที่มันอยู่ได้เพราะชาวบ้านครับ **ชาวบ้านเขามีความตระหนักหรือว่ามีความซื่อสัตย์ สุจริตเนอะ** เวลายืมไปก็ต้องเอามาคืน เอามาใช้คืน มีการให้กู้ยืมกันตลอด โดยไม่มีชาวบ้านที่ไม่คืน ใครจะยืมก็ได้ ปีแรกยืม 100 กิโลต้องเอามาแทน 120 กิโล ถ้าปีที่ 2 ไปก็ลดลงไป ตอนแรกเขาก็เอาข้าวมา

¹⁰⁷ สวาท ยาพรหม. กำนัน ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์. (23 เมษายน 2561)

¹⁰⁸ พงษ์สวัสดิ์ สมคิด. กำนัน ต.ขุนควร อ.ปง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. (18 กุมภาพันธ์ 2561)

¹⁰⁹ พงษ์สวัสดิ์ สมคิด. กำนัน ต.ขุนควร อ.ปง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. (18 กุมภาพันธ์ 2561)

รวมกันคนละ 20 กิโล ตั้งแต่ปี 2529 -2530 แล้วผลก็บริหารมา ผมเป็นที่ปรึกษาที่ไม่เป็นกรรมการเนอะ เป็นที่ปรึกษาก็บริหารมาตั้งแต่ปี 48 ที่ผมเป็นผู้ใหญ่บ้านมา 15 ปี **ที่ทำได้เพราะชาวบ้านเขาไม่มีการยกย่อน** เขาจะมีเป็นประเพณีของเขาเลยครับ คือการทำตามคำมั่น ทุกวันที่ 10 เดือนกรกฎาคม ของทุกปี จะเปิดให้ชาวบ้านเยี่ยม พอหน้าเก็บเกี่ยวก็ให้เขาเอามาคืนแต่เป็นข้าวดินมะมาคืน ไม่ใช่เอาข้าวฝนตกใส่มาคืน โดยมีคณะกรรมการที่เป็นชาวบ้านตรวจรับ ตอนนี้อยู่ในยุงฉางเป็นหมื่นกิโล แต่ปีไหนที่ชาวบ้านเยี่ยมไม่หมดก็ขาย ขายถ้าข้าวสารไม่เยอะก็เอาเงินไปซื้ออีก”¹¹⁰

“คนพื้นที่ส่วนใหญ่แล้วก็ประกอบอาชีพเป็นการทำไร่ทำสวนกันอยู่แล้ว หลังจากเสร็จภารกิจคนที่พอจะว่างเขาก็ไม่รู้จะไปไหนอยู่ไปก็เสียเวลาเปล่าเขาก็เดินมาให้ความร่วมมือกับเรากับชุมชนชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่มีความใกล้ชิดกันรู้จักกันครับ”¹¹¹

5) การสร้างกฎเกณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันในชุมชน

การสร้างกฎเกณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันในชุมชน เช่น ในตำบลท่าตุม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน *ถ้าใครไม่มาร่วมทำงานส่วนรวม คนในชุมชนคนอื่นๆ ก็จะไม่ไปร่วมเมื่อบ้านนั้นมีงานไม่ว่าจะเป็นแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ หรืองานศพ เป็นต้น*

“การพัฒนาหมู่บ้านเช่นการตัดหญ้าข้างถนน กวาดถนน ดูแลวัดโรงเรียน ที่จุดไหนมีหญ้ารกก็ไปร่วมตัดรวมถึงการปิดกวาดทำความสะอาดวัด เราก็ทำตลอดทั้งวันอย่างน้อยเราสามารถกลุ่มกันแค่ 2 ชั่วโมงก็เสร็จแล้ว ถ้าคนไหนไม่ร่วมหรือไม่เชื่อฟังก็ให้คณะกรรมการจดชื่อไว้ เวลาทีมงานส่วนตัว เช่นทีมงานชาวดำ งานแต่งก็ไม่เข้าไปร่วมกัน เพราะเวลาทีมงานส่วนรวมไม่ไปร่วม เวลางานแกมมีเขาก็ไม่อยากจะไปช่วยกันเลย ถ้าเป็นคนอื่นมีหลายคนก็ส่งมาคนละ 1 คน ร้อยกว่าครัวเรือนก็มีพลังเยอะแยะแล้ว อันนี้เดี่ยวเขาบอกต่อเองใครไม่มาช่วยเดี่ยวในหมู่บ้านเขาก็พูดกันเพราะบ้านนั้นมีงานมงคลงานขึ้นบ้านใหม่ งานชาวดำ ชาวบ้านเขาก็ไม่ไปช่วย ถ้าเจ็บป่วยอยู่โรงพยาบาลมาแจ้งพอกำหนดขอยกเว้นอันนี้ยกเว้นให้ได้ แต่ถ้าไม่แจ้งไม่มาจริงๆ ก็ซื้อเครื่องดื่ม ชื่อน้ำแข็งมาแจกให้ก็ได้เป็นสินน้ำใจช่วยกันไป ถ้าตัดหญ้าก็ชื่อน้ำมันมาให้เขา จะไปสุระที่ไหนจำเป็นก็ไม่เป็นไร แต่ถ้าไม่มาต่อจริงๆ เราก็จะไม่ไปร่วมงานแล้ว เราทำอย่างนี้มาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายแล้ว”¹¹²

การสร้างกฎเกณฑ์ที่ยอมรับร่วมกันในการดูแลรักษาป่าชุมชน ตำบลดอนศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

¹¹⁰ สัก. กำนัน ตำบลเมืองปาน อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. สัมภาษณ์. (17 มิถุนายน 2561)

¹¹¹ ดวงจันทร์ จอมเล็ก. ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์. (11 มีนาคม 2561)

¹¹² สุรัญ ลุ่มเขียว. กำนัน ตำบลท่าตุม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. สัมภาษณ์. (14 พฤษภาคม 2561)

“ป่าชุมชนในพื้นที่มีเยอะ ชาวบ้านช่วยกันดูแลในแต่ละพื้นที่ที่มีป่าชุมชนนั้นก็ขอขึ้นจดทะเบียนอยู่ที่กรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แล้วก็ของงบประมาณบางที่ก็ได้มาปลูกป่าบ้าง มาช่วยกันดูแลรักษาครับ

ที่ชาวบ้านมาช่วยดูแลรักษาป่าชุมชนเพราะว่าชาวบ้านเห็นพวกเราตั้งกฎไว้จะให้ชาวบ้านไปหาเห็ดหาหน่อไม้อะไรพวกนี้ เรามาหากันกินแล้วก็ช่วยกันดูแล ถึงเวลาหน้าฝนมา หน้าหนาวมา เห็ดดอกก็ช่วยกันถางที่ป่าให้มันโล่ง หน้าแล้งก็ช่วยกันดูแลไม่ให้ไฟป่าลุกลามเข้ามาในพื้นที่ป่าชุมชนนะ แต่เราให้หากินได้หมดละครับให้ทำมาหากินกันในหมู่บ้านของเราครับ

การตัดไม้ทำลายป่าเราก็ตั้งกฎระเบียบไว้ ทำไม้ต้นใหญ่ก็ 5,000 บาท ต้นเล็กก็ 1,000 บาทก็ต้องดูแลแต่หน่อไม้ก็กินได้นะครับให้มาบริโภคในพื้นที่เลย หมู่บ้านไหนที่มีป่าชุมชนบ้านอื่นก็เข้ามาหาได้ก็ช่วยกันครับ

ไม้ที่ได้ยังไม่มียุติเราตั้งกฎไว้แต่ชาวบ้านเขาก็ไม่กล้าครับเลยไม่มีการลักลอบตัดเลย เพราะชาวบ้านเขากลัวครับมันหลายตามันก็ช่วยกันดูแลครับ เราให้เป็นเจ้าของทั้งหมดเลยนี้ป่าของเราจะต้องช่วยกันดูแลนะ ถ้าเราเห็นต้องบอกพ่อกำนันพ่อกำนันจะเรียกมาตักเตือนอะไรประมาณนี้ละครับ

ชาวบ้านเขาให้ความศรัทธาในตัวผู้นำมากชาวบ้านเขาเชื่อเขาไม่กล้าทำ จริงๆแล้วมันก็ช่วยกันนะครับทั้งชาวบ้านทั้งผู้นำเราต้องช่วยกันสร้างกฎระเบียบไว้เราเป็นผู้นำเองเราก็ตั้งกฎเอาไว้ถ้าเราฝ่าฝืนเราก็ต้องถูกลงโทษด้วยเช่นกัน

กฎเกณฑ์เช่น ถ้าจับได้ว่ามีการเผาป่าก็ 1,000 บาทเข้าหมู่บ้านเลย ถ้าตัดไม้ต้นใหญ่นี้ 5,000 บาท ถ้าไม้ไม่เล็กถ้าละ 500 บาทครับ แต่กฎเกณฑ์การทำมาหากินนี้ หน้าหน่อไม้ หน้าเห็ดก็ไปเก็บมากินได้เลยครับ ถ้ามีเหตุฉุกเฉินบ้านไฟไหม้บ้านโดนลมฉุกเฉินเราก็มาร่วมกันตัดไม้มาช่วยกันแก้ไข ปัญหา ซึ่งแถวบ้านเขาก็ร่วมมือร่วมมือกันดีครับไม่มีที่ขัดแย้ง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพื้นที่มันใกล้ชิดกันหมด”¹¹³

การสร้างกฎเกณฑ์เพื่อแก้ปัญหาเสพติดในชุมชน ตำบลท่าตุม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

“มีกฎเกณฑ์ร่วมกันภายในชุมชนเช่น อย่าให้ลูกหลานไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดถ้ารู้ต้องเข้าไปตักเตือน ถ้าครั้งที่ 1 ครั้งที่ 2 ครั้งที่ 3 ยังไม่เชื่อฟังก็จะดำเนินคดีตามกฎหมาย แล้วก็ไม่ได้มาร่วมงานกับกลุ่ม รวมถึงไม่ให้ใช้น้ำ ถ้าปฏิบัติตัวไม่ดีก็จะตัดน้ำตัดไฟ ไม่ให้ร่วมสังคมกับกลุ่ม แต่เดี๋ยวนี้เขาพัฒนากันแล้ว ชาวบ้านเขาก็เชื่อฟัง ถ้าไม่ยอมเชื่อฟังตามที่ตักเตือนก็ให้ทหารตำรวจเข้ามาตัดทางปล่อยวัดไปเลย

¹¹³ นพดล ใสใจ. กำนัน ตำบลดอนศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์. (3 สิงหาคม 2562)

กฎเกณฑ์อย่างอื่นก็ไม่มีอะไรหนักหนาพวกชาวบ้านเขารู้กันอะไรที่ไม่ดีก็ไม่ทำ สิ่งไหนที่ไม่ดีก็ไม่
ต้องทำ สิ่งไหนที่ดีครอบครัวจะอยู่อย่างสุขสบายก็ทำช่วยกันง่าย ๆ”¹¹⁴

ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาทุนทางสังคม (การร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ)
เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง จัดการและแก้ไขปัญหา
ภายในชุมชนของตนเอง

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคม (การร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ) ที่มีผลต่อการ
พัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง จัดการและแก้ไขปัญหาตนเองได้ นั้น
ประกอบด้วย การที่คนในชุมชนต้องประกอบอาชีพในแต่ละครัวเรือน การที่สังคมมีผู้สูงอายุเป็นส่วน
ใหญ่ และความห่างไกลเชิงพื้นที่

1) การที่คนในชุมชนต้องประกอบอาชีพในแต่ละครัวเรือน

การที่คนในชุมชนต้องประกอบอาชีพในแต่ละครัวเรือน เมื่อว่างเว้นจากอาชีพหลักจึงเข้า
มาร่วมกันทำงานเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน สาเหตุหนึ่งอาจเป็นเพราะความยากไร้ในพื้นที่ ทำให้คนใน
พื้นที่มุ่งตอบปัญหาปากท้องของตนก่อน จึงสละเวลามาทำงานให้ส่วนรวม

“ปัญหาอุปสรรคที่มาร่วมไม่ร่วมมือคือบางที่ชาวบ้านเขาก็ไม่ว่างนะครับเขาต้องไปทำมาหา
กิน อาจจะมาบ้างไม่มาบ้างอย่างนี้ครับก็ตามวิถีชีวิตของเขาอะนะครับเราก็ไม่บังคับเขาอะครับ ถ้าเขา
ว่างแต่การทำมาหากินเขาก็มาแต่ถ้าเขาไม่มากก็ไม่เป็นไรครับ”¹¹⁵

“ปัญหาอุปสรรคคือ บางครั้งถ้าเป็นฤดูทำนา เขาต้องปลูกผลผลิต ชาวบ้านเขาก็ต้องทำงาน
ของเขา ก่อนจึงมาร่วมงานของชุมชนได้ เราก็พยายามหลีกเลี่ยง”¹¹⁶

2) การที่สังคมมีผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่

หมู่บ้านที่มีผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเงื่อนไขทางด้านอายุทำให้ไม่สามารถมาร่วมตัว ร่วม
คิด ร่วมทำ ในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้

“ปัญหาที่ชาวบ้านไม่ออกมาร่วมมือร่วมใจเป็นเพราะ บางคนเขาก็ติดภารกิจ อย่างผู้สูงอายุ
ถ้าเป็นงานกลางคืนเขาก็เอามาลำบาก ส่วนวัยกลางคนเด็กวัยรุ่นก็ออกมาให้ความร่วมมือเยอะ”¹¹⁷

¹¹⁴ สุรัญ จุ่มเขียว. กำนัน ตำบลท่าตุม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. สัมภาษณ์. (14 พฤษภาคม 2561)

¹¹⁵ ประเสริฐ. ผู้ใหญ่ ตำบลขุนฝาง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. สัมภาษณ์. (3 มิถุนายน 2561)

¹¹⁶ เขมชาติ. กำนัน ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. (28 เมษายน 2562)

¹¹⁷ ไพรัตน์ ก้อนสวรรค์. กำนัน ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. สัมภาษณ์. (22 เมษายน 2561)

3) ความห่างไกลเชิงพื้นที่

เงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ ที่บ้านแต่ละหลังคาเรือนอยู่ห่างไกลกัน ความห่างไกลเชิงพื้นที่จึงเป็นอุปสรรคที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนไม่สามารถมาร่วมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ ในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้

“เวลาการแก้ปัญหาที่ต่างคนต่างทำกันไปครับเพราะแต่ละหมู่บ้านอยู่ห่างไกลกันเนอะที่ดอนศิลา มีร้อย 101 ตารางกิโลเมตร หมู่บ้านมันไม่ได้ติดกันแบบชุมชนแบบในเมืองเนาะมันก็เลยตัวใครตัวมันนะครับ”¹¹⁸

¹¹⁸ นพตล ใฝ่ใจ. กำนันตำบลดอนศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์. (3 สิงหาคม 2562)

ตอนที่ 4

แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง

ตารางที่ 4.4 ท่านคิดว่าแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง

แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										รวม	แปลผล	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)				
	ชุมชนตำบล	ชุมชนบ้านโป่ง	ชุมชนตำบลท่าตุ้ม	ชุมชนตำบลเมืองปาน	ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ	ชุมชนตำบลขุนควร	ชุมชนตำบลป่าแดง	ชุมชนตำบลศรีษะเกษ	ชุมชนตำบลขุนฝาง				
	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}		
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)		
1. สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนในการกำหนดแนวทางหลักในการขับเคลื่อนเรื่องการพัฒนาทุนทางสังคมที่ชัดเจน	4.19 (.81)	3.99 (1.09)	4.11 (.89)	4.26 (.81)	4.16 (.83)	3.87 (1.01)	3.79 (1.03)	3.36 (1.30)	3.02 (1.28)	3.79 (1.14)		มาก	
2. ส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการในการกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในการรวมตัว ร่วมคิดร่วมมือในการพัฒนาทุนทางสังคมในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น ส่งเสริมการจัดเวทีเสวนาให้ความรู้ และจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการรวมตัวกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้พ่อหลวง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนที่มีจิตอาสาเป็นต้น	3.79 (1.12)	3.65 (1.29)	3.77 (1.11)	3.92 (1.09)	3.85 (1.05)	3.56 (1.12)	3.58 (1.11)	3.15 (1.29)	2.90 (1.24)	3.52 (1.23)		มาก	

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการ พัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่ เข้มแข็ง	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม	
	ชุมชน ตำบล ดอนศิลา	ชุมชน บ้านโป่ง	ชุมชน ตำบล ท่าคุ้ม	ชุมชน ตำบล เมืองปาน	ชุมชน ตำบล บ้านถ้ำ	ชุมชน ตำบล ขุนควร	ชุมชน ตำบล ป่าแดง	ชุมชน ตำบล ศรีษะเกษ	ชุมชน ตำบล ขุนฝาง		
	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	\bar{x} (S.D)	
3. สนับสนุนให้ผู้นำทางความคิดและ การปฏิบัติในทุกพื้นที่ของชุมชน ทุกระดับ อาทิ แกนนำชุมชน พ่อ หลวง ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น มี โอกาสทำประโยชน์โยการเชิญ แกนนำ พ่อหลวง ปราชญ์ชาว บ้านมาถ่ายทอดฟื้นฟู อนุรักษ์ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนภูมิปัญญา ท้องถิ่นให้กับคนรุ่นหลังในทุกพื้นที่ ของชุมชนในทุกระดับ	3.72 (.94)	3.53 (1.08)	3.68 (.98)	3.83 (.97)	3.77 (.95)	3.48 (1.00)	3.51 (1.02)	3.09 (1.17)	2.87 (1.16)	3.45 (1.11)	ปานกลาง
4. มีมาตรการการจูงใจและสนับสนุน ให้สมาชิกในชุมชนที่มีจิตอาสาเพื่อ สังคม/ชุมชนให้ทำหน้าที่ในการเป็น ต้นแบบและเป็นคนดี คนที่ชอบ ช่วยเหลือเกื้อกูล ขณะเดียวกันหาก มีสมาชิกคนใดในชุมชนสามารถ ปฏิบัติตามต้นแบบดังกล่าว อาทิ การช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อสังคม ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ หากสมาชิก ชุมชนที่มีพฤติกรรมดังกล่าวใดก็มี การยกย่องเชิดชูสมาชิกคนนั้นๆ ให้ คนในชุมชนท้องถิ่นได้รับรู้รับทราบ	3.80 (.90)	3.69 (1.05)	3.77 (.94)	3.92 (.91)	3.88 (.89)	3.59 (.97)	3.58 (.99)	3.15 (1.19)	2.85 (1.13)	3.53 (1.09)	มาก

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการ พัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่ เข้มแข็ง	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม	
	ชุมชน ตำบล ดอนศิลา	ชุมชน บ้านโป่ง	ชุมชน ตำบล ท่าคุ้ม	ชุมชน ตำบล เมืองปาน	ชุมชน ตำบล บ้านถ้ำ	ชุมชน ตำบล ขุนควร	ชุมชน ตำบล ป่าแดง	ชุมชน ตำบล ศรีษะเกษ	ชุมชน ตำบล ขุนฝาง		
	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ สถาบันการศึกษา ศาสนา สื่อมวลชนในสังคม/ชุมชนในทุก ระดับโดยเน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟูและ เสริมสร้างระบบคุณค่า อาทิ ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนค่านิยมทั้งที่ เป็นคุณค่าดั้งเดิมและคุณค่าใหม่ อาทิ การมีน้ำใจ ความภาคภูมิใจ ในวันธรรมดามีปัญญาของชุมชน/ ชุมชนท้องถิ่น จัดทำการเผยแพร่ ตามช่องทางต่างๆ อย่างกว้างขวาง เพื่อให้สมาชิกของชุมชน/ชุมชน ท้องถิ่นนำมาประยุกต์ใช้ในทาง ปฏิบัติในวิถีชีวิตของตนของพวกเขา	3.65 (1.07)	3.46 (1.20)	3.62 (1.09)	3.77 (1.09)	3.69 (1.06)	3.40 (1.08)	3.45 (1.07)	3.02 (1.21)	2.81 (1.18)	3.39 (1.18)	ปานกลาง
6. ให้มีการใช้สื่อดั้งเดิม สื่อสมัยใหม่ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่จะช่วย พัฒนาระบบความคิด ความเชื่อ ทัศนคติในการดำรงชีวิตที่ดีที่ เหมาะสม ตามพระราชดำริของ พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 โดยเฉพาะการรณรงค์เรื่องของการ	3.63 (.70)	3.43 (.93)	3.60 (.77)	3.75 (.78)	3.68 (.79)	3.39 (.81)	3.35 (.77)	3.01 (1.05)	2.76 (1.02)	3.35 (.95)	ปานกลาง

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการ พัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่ เข้มแข็ง	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										แปลผล
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	รวม	
	ชุมชน ตำบล ดอนศิลา	ชุมชน บ้านโป่ง	ชุมชน ตำบล ท่าตุ้ม	ชุมชน ตำบล เมืองปาน	ชุมชน ตำบล บ้านถ้ำ	ชุมชน ตำบล ขุนควร	ชุมชน ตำบล ป่าแดง	ชุมชน ตำบล ศรีษะเกษ	ชุมชน ตำบล ขุนฝาง		
	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	\bar{X} (S.D)	
สร้างจิตสาธารณะ การรณรงค์ เรื่องการมีชีวิตที่มีความพอเพียง พอประมาณ มีความเพียร มี ความรู้รัก รู้จักสมานฉันท์ระหว่าง สมาชิกในชุมชนหรือระหว่าง ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง											
7. จัดให้มีการฟื้นฟูอนุรักษ์ บำรุงรักษา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตที่เป็น อัตลักษณ์ของชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น ให้มีความยั่งยืน ให้มีความยั่งยืน ทั้งนี้โดยจัดให้มีการถ่ายทอดให้แก่ สมาชิกในชุมชนรุ่นหลังๆ ได้ซึมซับ ผ่านการถ่ายทอดจากพ่อหลวง ปราชัญชาวบ้าน แกนนำที่ชุมชน นั้นยังได้รับการเชิดชูยกย่อง	4.07 (.88)	3.87 (1.08)	3.99 (.93)	4.14 (.87)	4.07 (.86)	3.78 (1.01)	3.64 (.96)	3.30 (1.27)	2.99 (1.26)	3.70 (1.13)	มาก
8. รณรงค์ให้สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันอื่นๆ ในชุมชน/ชุมชน ท้องถิ่นช่วยและร่วมมือระหว่างกัน ในการปลูกฝังและถ่ายทอดภูมิ	3.99 (.91)	3.86 (1.08)	3.92 (.96)	4.07 (.91)	3.98 (.91)	3.69 (1.02)	3.57 (.95)	3.23 (1.25)	2.89 (1.19)	3.63 (1.13)	มาก

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการ พัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่ เข้มแข็ง	พื้นที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม										รวม	แปลผล	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)			
	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน	ชุมชน			
	ตำบล	บ้านโป่ง	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล	ตำบล			
	ดอนศิลา		ท่าตุ้ม	เมืองปาน	บ้านถ้ำ	ขุนควร	ป่าแดง	ศรีสะเกษ	ขุนฝาง				
	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}	\bar{X}		
	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)	(S.D)		
ปัญหา ขนมธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งการช่วยกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู บำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจน ระบบนิเวศในชุมชน/ชุมชน ท้องถิ่นให้ความยั่งยืนเพื่ออนุชน รุ่นหลัง													
รวม	3.85	3.68	3.80	3.95	3.88	3.59	3.55	3.16	2.88	3.53			มาก
	(.28)	(.67)	(.48)	(.42)	(.51)	(.64)	(.70)	(1.00)	(1.02)	(.83)			

จากตารางที่ 4.4 แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง พบว่าระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.53$)

เมื่อพิจารณาแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง ปรากฏว่าค่าเฉลี่ยเห็นด้วยจากสูงที่สุด รองลงมา และน้อยที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนในการกำหนดแนวทางหลักในการขับเคลื่อนเรื่องการพัฒนาทุนทางสังคมที่ชัดเจน เห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 3.79$) รองลงมา คือ การจัดให้มีการฟื้นฟูอนุรักษ์ บำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น ให้มีความยั่งยืน ทั้งนี้โดยจัดให้มีการถ่ายทอดให้สมาชิกในชุมชนรุ่นหลังๆ ได้ซึมซับผ่านการถ่ายทอดจากพ่อหลวงปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำที่ชุมชนนั้นยังได้เน้นการเชิดชูยกย่อง เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{x} = 3.70$) และที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การให้มีการใช้สื่อดั้งเดิม สื่อสมัยใหม่ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่จะช่วยพัฒนาระบบความคิด ความเชื่อ ทศนคติในการดำรงชีวิตที่ดีที่เหมาะสม ตามพระราชดำรัสของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 โดยเฉพาะการรณรงค์เรื่องของการ เห็นด้วยในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.63$) ที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

เมื่อพิจารณาตามพื้นที่โดยเรียงลำดับจากพื้นที่ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา และน้อยที่สุด ตามลำดับ ดังนี้

1.1 ชุมชนตำบลเมืองปาน : อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง เห็นด้วยระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง ($\bar{x} = 3.95$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนในการกำหนดแนวทางหลักในการขับเคลื่อนเรื่องการพัฒนาทุนการศึกษาที่ชัดเจน เห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 4.26$)

1.2 ชุมชนตำบลบ้านถ้ำ : อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา เห็นด้วยระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรองลงมาเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง ($\bar{x} = 3.88$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนในการกำหนดแนวทางหลักในการขับเคลื่อนเรื่องการพัฒนาทุนทางสังคมที่ชัดเจน เห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 4.16$)

1.3 ชุมชนตำบลขุนผา : อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เห็นด้วยระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยที่สุดเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง ($\bar{x} = 2.88$) พิจารณารายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยระดับสูงสุด คือ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนในการกำหนดแนวทางหลักในการขับเคลื่อนเรื่องการพัฒนาทุนทางสังคมที่ชัดเจน เห็นด้วยระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.02$)

แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง จากข้อมูลทางสถิติพบว่า**การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนในการกำหนดแนวทางหลักในการขับเคลื่อนเรื่องการพัฒนาทุนทางสังคมที่ชัดเจน** มีค่าสถิติสูงสุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านในพื้นที่เห็นว่าการสร้าง “กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาค” มีความสำคัญต่อการพัฒนาทุนทางสังคม

ทั้งนี้ในพื้นที่ชุมชนภาคเหนือ 9 ชุมชนใน 8 จังหวัด กลับพบว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนทางสังคม (การร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ) ที่มีผลต่อการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง จัดการและแก้ไขปัญหาตนเองได้ นั้น ไม่ใช่การที่ชาวบ้านในชุมชนไม่เต็มใจให้ความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ แก้ไขปัญหาในชุมชนตนเอง แต่เป็นเพราะ การที่คนในชุมชนต้องประกอบอาชีพในแต่ละครัวเรือน การที่สังคมมีผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ และความห่างไกลเชิงพื้นที่ เป็นอุปสรรคสำคัญของการเข้ามาร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำในชุมชน

แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่จะช่วยคลี่คลายต่อการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนที่เข้มแข็ง

1) การสร้างความมีอยู่มีกินให้กับคนในชุมชน

การที่คนในชุมชนยังมีฐานะยากไร้ ทำให้คนในชุมชนต้องให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพในครัวเรือนของตนเองเป็นหลัก เมื่อสามารถมีรายได้พอที่จะเลี้ยงชีพได้แล้วจึงเข้ามาร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ แก้ไขปัญหาในชุมชน ภายใต้หลักการชุมชนเข้มแข็งที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

การสร้างความมีอยู่มีกินให้กับคนในชุมชน จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญภายใต้หลักการที่ว่า “เมื่อปากท้องอิ่ม ก็มีเวลาสละมาทำงานเพื่อส่วนรวม” รัฐบาลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการกระจายการพัฒนา และกระจายความเจริญเข้าชนบท มากกว่าการพัฒนาในลักษณะของการรวมศูนย์ที่กระจุกตัวอยู่ที่ส่วนกลาง และเมืองใหญ่ในภูมิภาค เพราะเมื่อการพัฒนาระบายไปถึง จะนำมาซึ่งการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน เมื่อคนมีพออยู่พอกินในระดับหนึ่ง เขาก็พร้อมที่จะสละเวลาเข้ามาร่วมมือ

ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อแก้ไขปัญหาส่วนร่วมที่คนทั้งหมู่บ้านได้รับผลกระทบร่วมกัน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพิงตนเองได้โดยความร่วมมือ ร่วมใจ ของคนในชุมชนเอง

2) การสร้างจิตสำนึกต่อส่วนรวมให้กับคนหนุ่มสาว คนวัยทำงาน

จากอุปสรรคของการพัฒนาทุนทางสังคมที่การที่คนในสังคมเป็นสังคมเป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่ การสร้างความร่วมมือร่วมใจนั้นจึงต้องพุ่งเป้าไปที่คนหนุ่มสาว คนวัยทำงาน แม้จะเป็นกลุ่มคนที่จำนวนน้อยในสังคมหากเทียบสัดส่วนกับจำนวนผู้สูงอายุที่มีจำนวนมากกว่าที่ไม่สามารถเดินทางมามีส่วนร่วมได้ แต่ถ้าสามารถสร้างจิตสำนึกต่อส่วนรวมให้กับคนหนุ่มสาว คนวัยทำงานนี้ได้ ก็จะเป็นแรงสำคัญในการแก้ไขปัญหาในชุมชน

3) การพัฒนาทุนมนุษย์ผ่านระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นให้เด็กคิด วิเคราะห์ และจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ

จากอุปสรรคของการพัฒนาทุนทางสังคมที่ชาวบ้านในชุมชนอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกล โดยเฉพาะพื้นที่ในชนบท ทำให้การเดินทางมาร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ จัดการแก้ไขปัญหาในพื้นที่เป็นเรื่องที่ยากลำบาก การพัฒนา “ทุนมนุษย์” (human capital) จึงเป็นทางออกหนึ่งของการแก้ไขปัญหาในชุมชนเพื่อทำให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ โดนการสร้างให้ “คน” ที่อยู่ในแต่ละครัวเรือนเข้มแข็ง แก้ไขปัญหาในพื้นที่และบริเวณโดยรอบครัวเรือนตัวเองได้ โดยเงื่อนไขที่เอื้อต่อการสนับสนุนการพัฒนา “ทุนมนุษย์” ก็คือ การพัฒนาระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นให้เด็กคิด วิเคราะห์ และจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ ซึ่งการมุ่งเน้นการคิด วิเคราะห์ และจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองอย่างเป็นระบบนั้น ยังไม่มีหรือแทบไม่มีในระบบการศึกษาในประเทศไทย ที่มุ่งเน้นแต่การท่องจำ ซึ่งต่างจากระบบการศึกษาของประเทศตะวันตกซึ่งให้ความสำคัญกับทักษะการคิด วิเคราะห์ และจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองอย่างเป็นระบบเป็นสำคัญ ถ้า “คน” ที่อยู่ในครัวเรือนแต่ละครัวเรือนเข้มแข็ง การทำให้ชุมชนเข้มแข็งก็คงไม่จำเป็นต้องพึ่งพาแต่เฉพาะ “ทุนทางสังคม” ที่คนในสังคมต้องออกมา “ร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ” ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนแต่เพียงอย่างเดียว